

EESTI KIRJANDUS

1933 № 1

SISU:

- A. ORAS: Karl Eduard Söödi luule. (Pildiga.)
K. LEETBERG: Eesti sõnade järjekorrast.
M. J. EISEN: Pea põialt!
- J. TAMM: Kuidas kaotati soome-mongoli keelte akadeemikukoht Vene Teadusteakadeemias.
- M. VEIDERMAN: Natalie Johanson-Pärna. (Piltidega.)
M. SILLAOTS: A. H. Tammsaare — Tõde ja õigus IV.
H. PAUKSON: Johannes Schütz — Maha rahu!
G. SUITS: Ester Ståhlberg — Päikese tõusu poole.
A. PALM: Johan Bojer — Viimne viiking.
B. LINDE: Ludvig Nordström — Toomas Lack.
M. SILLAOTS: Joseph Conrad — „Narcissuse“ neeger.
J. KÄIS: Pedagoogiline aastaraamat I.
A. PARTS: A. Hanko — Roald Amundsen.
E. D. P.: Imelikud väljamõeldised soome-ugri rahvusteadustest.
- Eesti raamatute üldnimestik 1932. a. alates, 38. poogen.

EESTI KIRJANDUSE SELTSI
VÄLJAANNE

KUUKIRI

EESTI KIRJANDUS

1933 ASUTATUD 1906. XXVII

Ilmub iga kuu lõpul, piltidega.

Tegev ja vastutav toimetaja J. V. VESKI.
Abitoimetaja D. PALGI (arvustised).

Toimetus: P. ARISTE (folkloor), H. KRÜUS (ajalugu),
A. SAARESTE (keel), FR. TUGLAS (kirjandus).

Käsitõlkide tagasisaamiseks lisatagu postmargid ligi. Avaldatud käsitõlkjad hoitakse alal ainult sellekohasel soovil. Toimetus jätab enesele õiguse avaldada käsitõlke lühendatud kujul.

Toimetus ja faliitus: Eesti Kirjanduse Seltsi büroos, Suurturg 12, Tartus, telefon 6-01, avatud argipäevil kella 9—15.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 s., veerandaastas 1 kr. 25 s., üksiknumber 50 senti.

Tellimisi võtavad vastu talitus, kõik postiasutised, raamatukauplused ja Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusmehed.

Postil kaotsiläänud numbrid saadetakse hinnata uuesti ainult siis, kui sellest teatatud talitusele hiljemalt kuu aega pärast numbril korrapäraselt ilmumise aega.

Üksiknumbrid on müügil järgmistes raamatukauplustes:

Tartus: Eesti Kirjanduse Seltsi Büroo, Suurturg 12, tel. 6-01.
Akadeemiline Kooperatiiv, Jaani 7, tel. 63.
„Noor-Eesti“ k/ü., Rüütli 4, tel. 2-66.
K/ü. „Postimees“, Suurturg 16, tel. 2-50.
A. Tasso, Promenaadi 16, tel. 5-70.
J. Krüger, Rüütli 11, tel. 7-60.

Tallinnas: Tallinna Eesti Kirjastusühisus, Pikk 2, tel. (20)4-94.
SuurKarja 23, t. (2)15-13.
K/ü. „Rahvapäevik“, Jaani 6, tel. (20)6-66.
Harju 48, tel. (2)24-49.
A. Keisermann, Kinga 5, tel. (2)14-51.

Viljandis: „Õpistu“, Lossi 24, tel. 74.

Rakveres: Joh. Triefeldt, Pikk 17.
Ühiskaubamaja Leo Erna, Tallinna ja Laada tänava nurgal nr. 24, tel. 2-76.

Kuulutised teksti järel: lehekülge 30 kr., pool lehekülge 15 kr., veerand lehekülge 8 kr.

Varemad aastakäigud. Aastakäigud I—XII (1906—1917) on müügil otsas. Saada on aastakäike XIII—XVIII (1918/19—1924) hinnaga à 3 kr. 60 s., XIX—XXIII (1925—1929) hinnaga à 5 kr. ja XXIV—XXVI (1930—1932) hinnaga 6 kr., nakkõites 2 kr. kallim.

Mõningaid üksiknumbreid on saada alates 1907. aastast hinnaga 50 senti number.

Tellige raamatuid Eesti Kirjanduse Seltsilt! Saatke oma aadress nimestikkude ja tutvustajate saamiseks. Raamatukogude varustamine kõigi raamatutega. Raamatute köitmine. Nõudke tingimusi!

Eesti Kirjanduse Seltsi Büroo, Suurturg 12, Tartus, tel. 6-01.

W. E. Foot.

EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KUUKIRI

TARTUS

JAANUAR 1933

NR. 1

Karl Eduard Söödi luule.

Karl Eduard Söödi luule tagapõhjana tuleb näha maailma, millel ei paista enam olevat kuigi palju ühist käesolevaga. Oieti oli see mingi vaheaegastu, mingi kahe maailma vahele jäänud maailm. Rahvusliku ärkamise suur hoog oli läbi, uue sajandi kultuurilised komplikatsioonid polnud veel alanud. Kui mõtleme noid aegu, siis eeskätt kerkib silme ette kooliõpetajaid, pastoreid, väikeäri- mehi, väikekodanlus koos sellest veel mitte väga teravasti eris- tunud maarahvaga. Meenuvad ajalehetoimetused, kus ei presidee- rinud suured põhimõtted, vaid kus kardeti ja osalt meelitati valit- suse ja tsensuuri reaktsioonilist ümberrahvustamistegevust. Jakob- sonide aeg hakkas lõppema või oli lõppenud, Grenzsteinid valitsesid ajakirjanduses ja püüdsid enese kätte ülemvalitsust ka luules. See polnud aeg, mis oleks võinud inspireeruda millestki väga tugevast. Eestluse hääl kuuldus vägagi sordiini alt. Hea oli, kui seda üldse tuli kuuldavale. Kirjanik olla tähendas ena- masti ühtlasi ka ajakirjanik olla, s. o. arvestades tolle aja tingi- musi, esmajoones enesekulutamist pisi-ülesandesse, liikumist kitsas vaimses ringis ja iga vabama ja radikaalsema impulsi salgamist või vähemalt maskeerimist. Kui kirjanik polnud mõnes toimetuses ametis, oli ta harilikult kas maakooliõpetaja või vaimulik. Rusuv intellektuaalne ja poliitiline atmosfäär sundis paratamatult „idül- lilisele“ vegeteerimisele, kui ei tahetud anduda omavahelistesse intriigidesse. Koidula eepilis-heroilist hoogu ei olnud enam. Oli küll veel kannelde kõlistamist. Iga erakond kanneldas, kuid suhtelisel harva tõelise veendumusega. See, mis omal ajal oli olnud südameasjaks, oli saanud kohmakalt esteetitsevaks poosiks ja maneeriks. Anna Haava temperamendikas ja siiras isiksus ei saa- nud enam valanduda isamaahümnidesse, vaid taandus isiklikumat laadi elamuste väljendamisse. Juhan Liivi isamaalised unistused olid närvihaige inimese omad. Ta jäigi üksiklaseks. Üldiselt lok- kas epigonism. Ei olnud suuri väliseid, ei olnud suuri sisemisi tõukeid. See oli mingi sondumine päevast päeva, udune ja kitsas aeg, mil kellelgi polnud kerge säilitada oma sünnipärastki inspi- ratsiooni ja tundeintensiivsust, täiesti kõnelemata tiivustavatest välisinspiratsioonidest, mida oleks olnud luuletamiseks hädapärast tarvis, kuid mis ei tulnud.

Sellepärast polegi ime, kui juba loomult tagasihoidlik Sööt ei arenenud vägevate hüpete ega rünnakute kaupa, vaid tasahiljukesi. Lugesdes tema luuletisi saab harva valdavate impulsside, haaravate tundepööriste, teravate kriiside muljet, vaid näeb järkjärgulist edenemist, aegajalist reageerimist elu mitmesuguseisse mõjuresse, tasa küpsvat ja diskreetselt oma arengu vilju publitseerivat vaimu. Sööt oli täiesti oma aja laps, kuid ta ei kuulunud tuuletallajate ega tuulelippude hulka. Temas oli algusest peale rahulikku ter- viklikkust, passiivse vastupanu ja aegapidise arenemise võimet. Miski ei näi teda riivanud ega haaranud seevõrra, et ta oleks kaotanud oma mina. Kogu aeg on tunda distantsi tema ja välismaailma vahel — mitte külmuse või antipaatiat vahemaad, vaid vaatluse distantsi. Kui tema luules tundeimpulsid vahel jõuavad kulminatsioonini, siis näib kõige loomulikuma tulemusena elegia, mitte hümn, mitte ditüramb, mitte sõjahõik, mitte võitlusekutse. Tol ajal oleksid võitlusekutsed tundunud anakronismidena või teatrina, ja Sööt pole kunagi olnud teaterlik luuletaja. Söödi luule märksõnaks on: idüll. Tema isiksus on leplik, kuid kindel, see ei lase end sirgelt teelt kuigi palju kõrvale meelitada ega tõrjuda. Aeg muudab seda pisut, kuid mitte sisimas. Üldkontuurid jäävad samadeks, kuigi värving teiseks. Ärkamisaja järelkajadest „Noor-Eesti“ sümbolismini jääb Sööt kogu aeg iseendaks, kuigi ta on kirjutanud värse, mis väga tuletavad meelde Koidulat, ja ka selliseid, mis seisavad Suitsu „Soolaugastel“ mõju all. Kõik välistormid kuidagi pehmuvad, kui nad jõuavad Söödini. Vaiksel ajal kasvanud isiksus on jäänud vaikseks ka siis, kui väljaspool kõik kääris ja kihas. Võib-olla on selle põhjuseks osalt ka kodu pietistlik pärand. Kahtlemata on Söödi elus olnud vähem sisevõnkeid kui mitmegi teise kirjamehe elus, kuid väärtuslikem on alatasa mitte ainult säilinud, vaid ka arenenud.

Oma varasemais luuletisis, mis osalt näitavad õige selgesti, et nad on tekkinud ajakirjandusliku töö kõrval, on Sööt hilisromantiline ilutseja või veel sagedamini väikeste, joone alla hästi sobivate värssanedootide, pisiballaadide ja -idüllide autor, kes ei püüa veel väljendada iseennast, vaid ainult värsivormis kergelt ja hubaselt käsitleda mõningaid konventsionaalseid lihtelu teemasid. Võetagu näiteks vaatlusele tema esimesed armastuslaulud. Neis ei ole midagi, mis võiks meenutada kirge. Nad on populaarse aine populaarsed käsitelud mängivas ja meeleldi diminutiive tarvitas stiilis. Valu on kui nõelapiste, tunne pole tuli, vaid „tuluke“, välk mitte välk, vaid „välgukene“. See on mingi külaõhustikuline biedermeieriluule, romantitsevate tunde-elementidega, paiguti pisut à la Heinrich Heine, näiteks kui on juttu palju vaeva tegevatest mürgistest madudest põues. On ilmne, et autor ei vaevle isiklikult kuigi väga, vaid ainult maksab aja maitsele lõivu, kuid sedagi tagasihoidlikult, laskmata end äärmustesse kiskuda. Vahel leidub ju väiteid ka tugevamatest tunnetest, kuid need emfaatilised kor-

dused ja pateetilised võrdlused esinevad enamasti kõrvuti nii rahuliku ja nii ülekaaluka idüllikaga, et ei pääse viimast pidamast oluliseks. Siin-seal muutuvad toonid hoogsamaks — ning ometigi värssid ei näi käsitlevat luuletaja enda, vaid mõne sõbra saatust, kelle albumisse nad paistavad olevat määratud.

Selle mitte erilisel määral tunnete tujukusest sõltuva, kergema luulelaadi kõige salongipärasemaks paralleelnähtuseks raffineeritumates keskkondades on n. n. „vers de société“ — veidi naljatlev, harilikult tugevasti puänteeritud värssstoodete liik, kuhu sobib vahele paigutada ka sentimentaalseid ja nukrutsevaid kõrvalepõikeid, kuid nii, et nad liialt ei koorma, vaid peamiselt mõjuvad kontrastina mõtte ja vormi mängulusele. Siia ligikonda kuuluvad näiteks „Nõel“, mille „ots on puutund südamesse“, naabritütar, kes annab malemängus „tuld“, nii et poeedi hing läheb lõkkele, „varas-neiuke“, kes kihutab vankril minema, saagiks trubaduuri süda, või ka lugu „Möldri Mikust“, kellega on nii erakordselt lõbus koos elada, kuigi esijoones sellepärast, et tema õde on alati lähimas läheduses. Nõeluv juut, kes paikab kristlaste kingi, kuna tütre silmad nõeluvad möödaminevate kristlaste südameid, kuulub samasse seltskonda, ning ei või öelda, et Söödil puuduks tuju ja tolle aja kohta kerge, painduv vorm nende humoristliku äärejoonestikuga siluettide esitamiseks. Natuke on ta kahtlemata õppinud Heine noorea luule teravatelt antiteesidelt ja mõttepuäntidelt, ja võib-olla isegi õige palju Petöfi žanrilistelt värssvisanditelt, kus käsitletav keskkond on pealegi Söödi külamiljööle õige lähike. Nagu Petöfi püüab ka Sööt vahel võtta satiirilist tooni, kuid mitte väga kurjalt. „Tõistre Nanna“ sealihasoõmine ega „Meie Mikukese“ ohkeosavus ei tekita erilist indignatsiooni. Lõppeks on need kõik vaid heatahtlikud värssföljetonid, mil väga suuri pretensioone polegi. Sümpaatsena mõjub, et autor on osanud hoiduda Grenzsteini vormikölinast, eelistades lihtsajoonelisele sisule sobiva lihtsa vormi.

Looduse laius, värvikus ja meeleolulisus ei näi Sööti alul eriti paeluvat. Anna Haava imetleb pärani silmi ja tuikavi rindu järve kuldädelust ehapaistel, Juhan Liiv saab ekstaatiliselt ja valuliselt üheks nõmme, metsa ja tuisuga. Sööt sellevastu eelistab inimkeskkonda. Küla näib talle esialgu lähemana kui küla ümbrus. Otsest, spontaanset suhtumist nähtavasse maailma ei ole veel tekkinud. Muidugi, vahel süda näib ilutsevat näiteks kevade tulekul, kuid seda ilutsust ei väljenda nägemus, vaid traditsiooniline antropomorfiline metafooriderida või oma tunnete otsene kirjeldus, ilma nägemismeele olulise kaastöötä.

Ilm hiilgas nagu mörsjaehtes,
Kui „kevad!“ kõlas koorina —
Sääl tuhat, tuhat lillesilma
Kui tähed läksid särama.

Ei süda võinud külmaks jääda,
Kus tulekeelel räägiti.
Kõik tundis hella vastukaja,
Mis tungis hinge põhjani.

On täiesti ilmne, et siin ei puudu tunne, kuid see ei ole liitunud intiimsa loodusevaatlusega. Heine ja Geibel näivad siin olnud vadereiks — või pigemini Geibel ja Heine. Nii kirjutab Sööt aastal 1890, kui juhtub tundma midagi loodusekstaasi taolist. Ent juba aastal 1893 õnnestub tal luuletis „Peale halla-öö“, kus küll Heine ja Geibeli ning kogu sajandi keskpaiga saksa luule eeskujul viiakse läbi täppis paralleelsus looduspildi ja autori saatuse vahel, kus aga loodusenägemus ise on saanud võrratult reaalsemaks ja isikupärasemaks: „Puude okstelt sajab nagu siidi, Pudeneb kui kulda lendavat.“ Täpsa vaatluse ja individuaalse, lihtsa ja selge, kuid nüansika sõnastuse poolest meenutab see pala venelase Tjutševi klassilisi värssse, kuigi see lõpu poole kaldub suuremasse paatosesse, kui seda Tjutševil tavaliselt leiame.

„Peale halla-öö“ kuulub juba Söödi teise luuletiskogusse „Rõõm ja mure“ (1894), mis on tunduvalt ilmekam esikkogust, kaheandelisest „Aasa öied“ (1890—91). Siingi leidub veel värss-anekdote, mille taga aimub Petöfit ja, nagu H. Visnapuu vist õigusega oletab, Mihkel Vesket, kuid märksa rohkem kui enne esineb isiklikke tundeid, omapäraseid rütme, vahendituid impulsse. Autoril on nähtavasti olnud võimalust senisest rohkem süüvida oma tunnestikku, tasahiljakesi vaadelda ning oma värssi arendada vastavalt oma siseelule. Seetõttu kõite ühtlus ongi märksa suurem. On muidugi veel üsna palju tolle aja traditsioonilisi toone ja võtteid. „Mu laulud, mu väikesed laulud“ näiteks ei erine millegi poolest tollasest „Buch der Lieder“ kajastamislaadist (vrd. „Aus meinen grossen Schmerzen“). Kuid ka armastusluules hakkab kuulduma tugevamaid toone, mõnel luuletisel on parajal määral selgroogu ja intensiivsust, võrdlemisi mugava mõistuspärasuse ja šablooni asendab aeg-ajalt mõni julgem kombinatsioon, mõni energilisem käänak, värvid võivad siin-seal olla juba sügavamad.

Minu valul on mustad silmad,
Silmad kui tule sees säravad;
Minu valul on ruuged juuksed,
Siidina salkudes lokkajad

on efektne luuletise algus, ja Sööt oskab peaaegu samasuguse efektsusega välja tüürida kuni puänteeritud lõpuni.

Melanhoolia, mida see kogu on täis, tuletab impulsiivsusest vahel meelde Anna Haavat. Viimasest eristab Sööti sealjuures siiski meelikam, kuigi tavaliselt vähenõudlik keel. Muidugi on libastusi ja — eriti praegu — kulunult mõjuvaid kohti, kuid vormiline puhtustunne päästab siiski enamasti neist šokkidest, mida sagedasti saame, eeskätt lugedes Haava hooletuid riime. Paiguti

leiab Sööt, et riim on talle kammitsaks meeoleu ja mõtte täpsamal väljendamisel. Niisugustel kordadel satub ta vahel õnneliku võtte peale, riimist hoopis loobuda. Juba eespool mainitud „Peale halla-öö“ on heaks näiteks sellest, kuidas riimi hülgamine värsile otsekohe annab uut painduvust ja vabadust. Nõustume Henrik Visnapuuga, kui ta arvab, et riimid oleksid sellele luuletisele võinud uusi väärtusi lisada — kuid kindlasti ainult head ja huvitavad, meeoleu sõnakuulelikult kajastavad riimid, mitte tolle ajastu harielikud riimiklišeed. Näib, et Söödi diskreetne enesejalgimine siin ja mõnel sarnasel puhul teadlikult või ebateadlikult otsustas väljenduda pigemini ilma välisdekoratsioonita kui ornamentidega, mis olid juba jumal-teab mitmel puhul mõjutuks kulutatud. Kaas-aegsete riimivirtuoose Jakob Tamme ja Jakob Liivi värsid näitavad küllaldasel selgusel, kuidas riimimissundus kippus viima vemmälvärsitsemisse. Ka Grenzsteini värsipraktika on sellele konstateeringule lisa-tõestusmaterjaliks. Kui selle kõrval vaadelda Juhan Liivi otseselt ja individuaalselt mõjuvat, kuid riimist sageli hoiduvat lüürikat, siis veendume vist selles, et riimielemendi osa võimalikult suur allaviimine oli tolleaegse värsitehnika juures peaaegu paratamatuks eelduseks differentseerunud elamuste adekvaatseks sõnastamiseks. Ka praegu on puhasriimi kohustuslikkuse eitamine tingitud peamiselt võimatusest leida küllalt mitmekesist ja uudset riimistikku — seda enam ajajärgul, mil me sõnavara ja süntaks olid võrratult vähem arenenud.

Enam kui ühe sugupõlve elutundele leidis Sööt sobiva sümboli „Mustas linnus“. See on meeoleu väljendus, mida leiame alatasa Juhan Liivil, kuid toon on vähem äärmuslik ja hoopis resigneeritum. Puudub Liivi kärisenud närvide ja algava nõdrameelsuse kuristikuline süngus. Söödi suhtumine ja toon vastavad kahtlemata rohkem aja üldlaadile. Toon on morn, kuid vähem masendavalt morn kui pärastises Gustav Suitsu „Laulus Eestist“. 1905. a. revolutsioonile järgneva surve veelgi raskemad viitsid võisid viia meelegeite piirini ja äratada kibedanaid noote, vihasemat visklemist, viies flagellantlikkude enesepiitsutusteni. Sööt selle vastu kajastab aega, mil veel polnud ärrganud need sõjakamad enesemaksmapaneku-tungid, mis viisid 1905. a. sündmustele, aega, millele polnud eelnenud nii suuri ekstaase ja milles reaktsioon sellepärast kõigest hoolimata polnud nõnda valus. Õhustik on sumbunud ja hämar ka „Mustas linnus“, kuid puudub see ahastuse kõledus, mis teeb „Laulu Eestist“ nii rusuvaks ja õhutavaks. Fatalism — mis Söödil muide tegelikus elus ei näi olnud mõõduandev — tiheneb reljeefseks, küll mitte absoluutselt uueks, kuid antud seoses siiski uult mõjuvaks sümboliks. Tulemata jääb see mõistuslik lõpp-pööre, mis mõnelt Söödi samaaegselt palalt võtab vahenditu tundepärasuse. Mõttekujutusele jäetakse võimalus iseseisvaks sümboli tõlgendamiseks, ning sordineeritud, fantaasiapärane, irratsionaalsele kangastusele kohanev väljendusviis

näib tõesti ennustavat meie hilisemat sümbolismi, mille üheks esimeseks eelkäijaks seda luuletist peetakse.

Järgmised värsivihud — „Saatus“ a. 1899 ja „Mälestused ja lootused“ 1899. a. — ei vii sümbolismi suunas edasi, kuid neis koorub ikka selgemini esile autori lihtne ja inimlikult nii sümpaatne isiksus. Igasuguse affektatsiooni ja kerge artistitsemise puudumine, tugevate aktsentide vältimine, välja arvatud paratamatuis tõusukohtades, tunde haripunktidel, on nende raamatute tüüpilisemaid omadusi. Värsivool edeneb pehmelt ja loomulikult, ilma et selle nautimist kuigi märgatavalt takistaksid isegi vanad rahvaluulest laenatud pikad lõpud, eriti kui lugeda algupäraseid väljaandeid, kus ei oota tooni nüüdisaegsust. Need „lihtsad lood ja laulud“, ühetasaselt sujuvad värsid taotlevad nüüd võrdlemisi harva seda puäntidemängu, mida Sööt alul harrastas nii usinalt. Kontakt luuletajaga kujuneb õige lähedaseks. „Vaikne, sumaja“ on siin Söödi laul, täpsalt nagu ta seda ise kirjeldab. Elamused ei ole erakordsed, kuid nad on siiralt kogetud, ning tundevärin, värsipinnast üle jooksev kerge võbin võimaldab kaasaelamist ja mõnikord idüllilist hurmumist. Struktuur on pretensioonitu, kuid sirge ja usaldust-äratav. Parimasse, mis Sööt sellel arenemisjärgul on tootnud, kuuluvad tema luuletised ema surma puhul. Needki on tagasihoidlikud, kuid otsesed, lihtsameelsed, peaaegu äärmuseni primitiivsed, kuid mõjuvad. Söödi dekoreerimata metsa-altar on ehtsam kui nii mõnigi nõudlik stiilipagood, tema kiindumuse väljendites on tasast, kuid pidevat soojust, ilusõnalisus ei peida oma parasiitkasvudega all uhkavat tugevat tundevoolu. See on midagi hoopis suggestiivsemat kui Piirikivi keerutsev kõlin, midagi inimlikult palju mõjuvamat kui Bergmanni lüüriiline rutiin. Mitte just päikeseliselt helkiv, kuid läteselge värsijooks meenutab Söödi enese „Allikat“. Ning kuigi see atmosfäär praegu üksikute palade kaupa tajutuna võib-olla ei suuda enam iga kord küllaldaselt mõjule pääseda, siis mähkub see ometigi ikka veel suvisoojalt ümber lugeja, kes avab vanamoelise välimusega vihud, kus see esmakordselt esines täies ulatuses.

Samasugune on Söödi isamaalsus — harilikult mitte väga agressiivne, kuid kindel ja täis veendumust. Ta ei esine patrioodi pidukuues pühapäevaselt ehitud publikule, ta ei hõika ega žestikuleeri miitingukõnelejana, aga mida ta ütleb, seda me usume. Kui Sööt isamaa oodatava surma puhul juba ette parastajaile hüüab:

Palun, vördjad, palun, surnumatjad,
Surnumatjad narrikuuessa,
Ärge riisuge mult viimast lootust,
Lootust, mille pärast elan ma . . . ,

siis veendud otsekohe, et siin kõneldakse asjust, millest ollakse eluliselt haaratud. Ning kui poeet kõnetleb kodumaad ja -rahvast: „Eesti rahvas, Eestimaa, mu eideke!“, siis pole see sentimentaalne

hellusmäng, vaid spontaanne ja ka lugeja tundeid tabav omade tõeliste elamuste sõnastus. Kogu aeg jääb mulje, et on tegemist juhuluuletistega sõna paremas mõttes, mitte paraadfantaasiatega. Tundub, et Sööt vahenditult reageerib mingisugusesse tugevasse impulssi, et ta värsid on tekkinud tõelises subjektiivsest tarbest. See on heaks vastandiks iseäranis eelmisel ajajärgul nii hoogsalt lokanud alevipeo pateetikale. Tunned, et tõeline väljendustung murdub autori loomupärase diskreetsuse tõketest läbi, ja leiad end sunnitud kaasavibreeringule.

„Noor-Eesti“ ilmunisega Eesti elu tookord veel nii väikesele lavale, uute, komplitseeritumate ja nõudlikumate luuletajaisiksuste esilekerkimisega, üldise euroopastumisega hakkas ümber orienteeruma ka Sööt. Seni olid ta luule parimad saavutised olnud puht-isikliku tunde intiimsed, kuigi karsked esilepuhkemised. „Noor-Eesti“ teadlikumad vormipüüded ja tung objektiivsemalt sümboolistatud tundeväljenduse poole ei jätnud Söödisse mõju avaldamata. Ajakiri „Noor-Eesti“ sisaldab mõned tema õnnestunud eksperimendid osalt Suitsu „Elu tule“, osalt ka „Tuulemaa“ laadis. Ta taotleb nüüd tihedamat, teravajoonelisemat, stiliseeritumat nägemust ja mitmekesisemat, värvikamat vormi, ilma et loobuks oma senisest põhimisest lihtsusest ja loomulikkusest, kui välja arvata mõned üksikjuhud. Täielikema pildi tema uuest suunast annab alles a. 1921 avaldatud kogu „Kodu“, millele Sööt hiljem on vähe juurde lisanud peale sümpaatse lastelaulude kogu „Lapsepõlve Kungla“ (1923) ja poemi „Vabadusrist“ (1928). Söödi endistest raamatutest on „Kodu“ vähem homogeenne, peamiselt muidugi sellepärast, et sellesse on koondatud peaaegu terveni kahe murrangulise kümnendi töö tulemused. Kahtlemata oli Sööt aja kestes väga palju juurde õppinud, kõige pealt nähtavasti Suitsult. „Soolaugastel“ ja „Meie aja muinasjutt“ tunduvad vanemale poeedile eriti palju andnud, aga üldse võib öelda, et Sööt on Suitsult — ja selle kõrval ka teistelt — õppinud oskuse oma meeleolusid ümbritseda kindlamate raamidega ja ühtlasi neid nägelikult ja kõlalisel süvendada. Ilmub terve rida salapärasusest ilutsevaid, folkloristliku värvinguga maale — näiteks „Koerakoonud“, „Laadateel“, „Põlismetsa järv“, „Metsjärve saladus“. Riimid etendavad hoopis olulisemat osa, nad saavad väärtuslikuks karakteriseerimisvahendiks, neid kasustatakse teadlikult meeleoluarjundite toonitamiseks. Suitsu „Soolaugastel“ eeskujul hakkab esinema sama värsirea kordamist raamina stroofi alul ja lõpul kesksete momentide allakriipsutamiseks („Metsjärve saladus“, „Tuule laul“, „Rannakased“, „Oleks aeg“, „Tervitus“). Peamotiive — terveid või poolikuid ridu — põimitakse reeglipäraselt korduva kajana siia-sinna luuletise üldkooses, vahel kergete teisedustega (vrd. „Liuglevad valged neuikingad“, „Hämarus“, „Keskööl“, „Näojume pimedas kahvatab“). Nägemismeel nihkub enam ja enam esiplaanile, visuaalsed muljed saavad meeleolu toonitatud

peakandjaiks, loodusele omistatakse rohkem tähelepanu. Vastavalt salapärase muinasjutulisuse taotlusele siirdub tegevuspaik sagedamini põlisemasse ümbrusse, külast ja taludest eemale, üksindusse, kohalik koloriit leiab hoolikamat käsitlust. Suitsu kindlakäeline luuletehnika näib sealjuures Söödile vist hoopis sümpaatsemana ja omasemana kui hilisemad värvid tulvad. „Siuru“ meeltehüpertroofiaga ei lähe ta enam kaasa. Ta stiliseerib teravate kontuuridega nagu Triik oma graafilistes töödes. Tema karskele vaimule tundub nähtavasti võõras see sensuaalsusest ja tunnetest ohjeldamatult joo buv uus poeetidepõlv, kelle võidupeod algavad maailmasõja lõpp-päevil. Kus ta teeb katseid vabamate, vahelduva tundelainetusega rütmilist üheshõljumist nõudvate vormidega, seal selguvad ta laadi piirid. Selle eest õnnestub tal nüüd vahel terav kontsentratsioon isegi sääraseiks sõjakutseiks nagu „Pääliku hüüd“. Kui suure vabaduse ja osavusega ta mõnikord suudab valitseda mehelikult rühmavaid rütme ja löövaid riime, seda näitab selline meisterlik luuletõlge nagu Bõrries von Münchhausen'i „Hunnide“ eestistis (ilmunud pärast „Kodu“ avaldamist). Keelekäsitluses ilmneb võrdlemisi julgeid neologisme („kurb-ilmel“, „sõbakaetud silmad“ jms.), kuid mitte sageli. Satume vahetevahel küll ka katsetele tabada noorpõlve joo vastuse ja eksootilise kõlavuse kallakut, kuid see ei näi vanale luuletajale loomuomane. Niisugused väljendid nagu „uimang joo vastaval viinal“, „varisend roosid — haa mimoosid“ ei ole midagi muud kui lõivu sammamine aja vaimule, kuid seesuguseid kohti on vähe. Lopsakus ja pillavus, idamaised aroomid, lõunamaised uimad ei kütkesta kuigi kauaks seda tüüpilist põhjamaalast — kargemeelset, vaikset, mõtlikku ja siirast. Söödi isiksuse põhijooned ei ole muutunud. Ta ei ole hümmitsev prohvet ega priiskav bakhant, vaid vitaalne, terve, tundehell, kuid pisut endasse sulgunud ja sirgelt sammuv, oma maasse ja rahvasse kiindunud eestlane, kes ei andu tuultele, kuigi vaatleb ja tunneb palju ja põhjalikult. Ta ei ole end täiesti mahutanud oma luulesse, kuid see sisaldab ta olemuse parimiku. Tema ajakirjanduslik, äriline, seltskondlik tegevus — näiteks nii hinnatav ja andunud töö Eesti Kirjanduse Seltsis —, ta vaiksed, paljudes artiklites dokumenteerunud uurin-gud tõestavad tema fundamentaalset tasakaalu, kuid alati näib olevat jätkunud aega selleks hardunud kaemuseks, välis- ja sise- ilma jälgimiseks, mille kõige intensiivsemal hetkil puhkeb luule.

Ants Oras.

Eesti sõnade järjekorrast.

Võtame ühe lihtsa lause ja õpime temast midagi. Olgu seks lause, mis mänguplatsil sagedasti kuulda: *viska pall siia*. Kui neid kolme sõna teises järjekorras ütelda, siis saame uued laused sellesama mõtte äraütlemiseks. Ülepea võiks saada kolmest

sõnast kuus ümbermuutust, aga meie paneme siin meie otstarbeks esialgu ainult kolm üles:

1. *viska pall siia*
2. *viska siia pall*
3. *siia viska pall*

Kõik kolm lauset on hea eesti keel; üleüldine mõte kõigil on üks, aga ütlemise mõnu on igal üksikul isesugune. Esimene lause on üteldud rahuliku meelega, ilma viskaja juures viskamise tahtmist oletamata, kästakse lihtsalt, et viska ja nimelt siia. Teises ütlemises oletatakse viskaja juures juba, et ta visata tahab ja et ta ainult veel ei tea, kuhu visata, sellepärast juhitakse: viska siia. Kolmandas ütlemises *siia viska pall* oletatakse viskaja juures mitte ainult, et ta visata tahab, vaid ka, et ta tahab visata mitte sinna, kuhu tarvis. Sellepärast karjutakse ärevusega vastu: siia viska, sõna *siia* kõige enne, et see võimalikult ruttu ära kostaks, enne kui pall teisale ära visatakse.

Kinnitame seda, mis siin nägime, veel ühe teise näitega. Ütleme, et on kevadel mahategemise aeg aias ja et on teised viljad juba ära määratud, kuhu nad tulevad, ja praegu on veel küsimus hernestest, kuhu need teha. Vastuseks saaksime just samasugused ütlemised kui eelmisedki ja tähendusevahe ka samasuguse:

1. *teeme herved siia* — oletus: sulle ükskõik, kuhu;
2. *teeme siia herved* — oletus: sina selle koha peale ei mõtelnudki;
3. *siia teeme herved* — oletus: sina tahad mujale.

Ja nüüd mõtleme sellesama seisukorra natukene teiseks. Ütleme, et on teised peenrad juba kõik ära tehtud, üks veel on tegemata ja tahetakse sinna herved panna. Selle ütlemiseks saaksime jällegi samasugused kolm lauset samasuguse tähendusevahega kui eelmiseski kolmikus:

1. *teeme siia herved* — oletus: sulle ükskõik;
2. *teeme herved siia* — oletus: sulle uudis;
3. *herved teeme siia* — oletus: sulle vastu tahtmist.

See on eelmisega hästi kokkukõlas küll. Aga seletusel näib siiski viga sees olema. Kui nimelt tagasi vaadata viimaste lausekolmikute peale, siis näeme, et mõned laused on sõna-sõnalt ühesugused ja pidid ometi tähenduselt ja mõjult kindlasti lahku minema. Esimese esimene ja teise teine on ühesugused, mõlemad: *teeme herved siia*; ja niisama ka esimese teine ja teise esimene: *teeme siia herved*. See ühtesattumine siiski on ainult näilik. Need laused langevad ühte ainult paberil. Kui neid elava häälega rääkida, siis on vahe vahel. Kirjas nimelt jäetakse sõnade rõhk tähendamata. Kui selle ka ära märgime, siis saame oma laused järgmises kujus:

- 1—1. *teeme herved siia*; — 2—2. *teeme herved siia*;
1—2. *teeme siia herved*; — 2—1. *teeme siia herved*.

Vaatame veel oma näidete peale tagasi. Grammatiliselt rääkides on meie kolmesõnalises lauses kolm lauseliiget: predikaat ja kaks predikaadi laiendit¹⁾. Laiendid ei ole mitte üheväärilised. Välispidi juba on üks rõhuline, teine ilma rõhuta. Mis ilma rõhuta on, see on sellepärast ilma rõhuta, et ta asja seisukorrast iseenesest juba mõistetakse on, et ta kuuljale midagi tähtsat ei ütle. Sellepärast libisetakse temast kergesti üle, et seda enam jõudu oleks seda laiendit rõhutada, mis tõesti tähtis on, mis kuuljale midagi ütleb. Kui mänguplatsil viskamisest räägitakse, siis ei maksa toonitada, et just palli visatakse, sest ainult seda siin ju visatakse ja just seda siin kuulja isegi visatavaks mõtleb, kui teda visata kästakse.

On loomulik, et vahetegemine predikaadi laiendite vahel just nõnda on. Kui predikaat ise mitte täiemääraline ei ole, siis peavad tal laiendid olema. Ja kui laiendeid kaks on, siis nimelt peab üks olema rõhuline, teine rõhutu. Mõlemad rõhutatud olla ei saa, sest siis ei oleks lauses ütlemise sõna ülepea mitte olemas. Ja mõlemad rõhulised olla ka ei saa, sest kahte asja ühe korraga ütelda ei saa: üks segaks teist. (Ainult paralleelseid laiendeid võib enam kui üks üheväärselt rõhulisi olla. Näit. *Nõnda olgu meie elu selge, puhas, laitmata.* Jannsen.)

Meie näeme siis, et meie lausetes võib predikaadi rõhuline laiend igal kohal ette tulla, kas lause lõpus või kohe predikaadi järel või kohe hakatuses enne predikaati. Kui ta otsekohe predikaadi järel seisab, siis on temaga õigusepärast juba ütlemine üteldud ja lause lõpetatud, ilma rõhuta laiend, mis pärast teda veel tuleb, jookseb nagu tühjalt veel järele: *viska s i i a pall*. Nii-sama ka, kui rõhuline laiend kohe hakatuses on, siis jällegi on temaga lause sisuliselt juba ära üteldud, mis veel järele tuleb, on ainult vormiline lause täiendus: *s i i a viska pall, — h e r n e d teeme siia*. Nimetame seda pärastlõpulist lause täiendust järeljooksuks. Meil pärast tuleb seda nimetust tarvis.

Meil on näideteks võetud käsklauseid. Väitlauseid²⁾ on niisamasugused, aga oletuse vahekord nendes ei ole mitte käskija ja kästava vahel, vaid rääkija ja kuulja vahel:

viskas palli sinna — oletus: kas siia või sinna, see kuuljale ükskõik;

viskas sinna palli — oletus: et just sinna, seda sa, kuulja, ei arvanudki;

sinna viskas palli — oletus: sa imestad, sest pidi ju hoopis mujale viskama, aga näe viskas sinna.

Nõnda ka: *pandi h e r n e d s i n n a, pandi h e r n e d s i n n a* jne.

¹⁾ Sõnaga „laiend“ on asendatud autori „täiendus“. „E. K.“ toim.

²⁾ „Käsk- ja väitlause“ asemel on autoril tarvitusel „käskimise ja teadustuse laused“. „E. K.“ toim.

Meie oleme näiteks võtnud ainult kolmesõnalisi lauseid ja oleme ära märkinud igast ütleemisest ainult kolm erilist sõnade järjekorda. Järjekorra muutmisi on muidugi enam; kolmesõnalise lausest näiteks, nagu juba ütlesime, saab kuus võimalust, meie esimesest lausest näiteks peale kolme juba nimetatu veel järgmised kolm: *pall viska siia — siia pall viska — pall siia viska*. Need viimased ei ole meile praeguseks arutuseks mitte tähtsad, sellepärast nimetame neid ainult seks, et arvu täis teha, et niipalju on. Seega siis võib saada kolmesõnalisest lausest kuus vahetust, nimelt siis, kui ainult sõnade järge arvesse võtame. Kui arvata siia juurde veel rõhu vahe, siis saab võimalusi veel mitu korda enam, nimelt nõnda, et kui arvata igas lauses üks rõhukandja sõna ja kaks teist ühevääriliselt rõhutuks, siis saame igast vahetusest kolm erilist ja kõigist kokku 3 korda $6 = 18$ lauset. Kui aga veel arvesse võtta, et rõhutud mitte üsna ühevääriliselt rõhutud ei ole, vaid et üks ühest, teine teisest ikka rõhulisem on, siis saame, matemaatiliselt arvatud, võimalusi veel kaks korda enam, see on 2 korda $18 = 36$ ütlemisvõimalust ühest kolmesõnalisest lausest. Siin jätame meelega tähele panemata kõik rääkimise muusikalised vahetegemised: hääle kõrguse ja madaluse, silpide pikema ja lühema rääkimise, pausid jne. Kui kõike seda ka arvesse võtta, siis saaks vahetusi tõesti ilmotsata palju juba kolmesõnalisest lausest.

Neljasõnalisest lausest saab sõnade vahetusi üksi, rõhu vahet kõrvale jättes, neli korda enam kui kolmesõnalisest: $4 \times 6 = 24$ vahetust; viiesõnalisest saab viis korda enam kui neljasõnalisest: $5 \times 24 = 120$ vahetust; kuuesõnalisest kuus korda enam kui viiesõnalisest: $6 \times 120 = 720$ vahetust. Seda kõik ilma rõhu vahet tähele panemata. Kui rõhu vahet ka veel arvesse võtta ja ainult nõnda, et igas lauses ainult üks sõna rõhuliseks arvata, teised kõik ühevääriliselt rõhutuks, siis saab neljasõnalisest lauses $4 \times 24 = 96$ vahetust ja nõnda edasi, nii palju, et ei oleks arvanudki, et nii palju võimalik on. Aga siiski kõik need vahetused on lubatud, ühed on enam harilikud, teised vähem harilikud, aga kõik on keeleliselt õiged: on ju mõnikord otse tarviski just vähem harilikku ütlemist tarvitada. Toome mõned näited kuuesõnalise 720 võimalusest: *viska ruttu mulle pall siia tagasi* — tagurpidi loetud: *TSPMRV* — üle ühe: *VMSRPT* — neljandast tagasi: *PMRVST* — keskelt edasi ja tagasi: *PSTMRV* — tagurpidi üle ühe: *TPRSMV* ja nõnda edasi, kõik 720 võimalust läbi: ei ole ühtegi, mis mitte võimalik ei oleks, ja iga üksik ütlemine on isesuguse mõnuga ja iga keelemõistja tunneb selle kohe kätte. Vahed on küll nii peened, et neid sõnadega seletada ei saa, aga tundmusega tuntakse kõik ära ja nimelt tunnevad kõik keeletundjad ühtmoodi, üks just nõnda kui teinegi. Nii rikas ja nii vaba on eesti sõnade järjekord.

PREDIKAADI LAIENDID.

Jätame nüüd selle, mis siiasaadik on räägitud, kui sissejuhatuse kõrvale ja hakkame küsimust harutama hoopis uuest kohast. Ütleme, et oleks seisukord niisugune, et on talust peremees linna läinud, ja kui küsitakse, kus peremees on, siis võime kahe sõnalises vastuses kahte moodi ütelda: *läks linna* ehk: *linna läks*. Needsamad sõnad ükskord ühtpidi, teinekord teistpidi: predikaat oma laiendiga, ükskord laiend enne predikaati, teinekord pärast. Ja ei ole mitte ükskõik, kas nõnda või nõnda. On kindel tähenduse vahe: *linna läks* öeldakse siis, kui peremehe linnaskäimine tuntud asi on; sõnad on kokku võetud lahutamata ühikuks, räägitakse sellepärast ühe rõhuga: *linna* läks, rõhk ainult *linna* peal, *läks* ilma rõhuta. Teine ütlemine: *läks linna* öeldakse siis, kui peremehe linnaskäimine mitte harilik ei ole, kui peremehe minemine just linna kuuljale uudiseks arvatakse, mis siis praegu temale ära öeldakse. Mõisted *läks* ja *linna* on mõeldud teineteisest lahus ja praeguse ütlemisega alles seotakse teineteisega. Sellepärast ka mõlemad sõnad rõhuga: *linna* kui ütlemise peakoht on suurema rõhuga, *läks* — vähemaga. Grammatiliselt öeldud: esimeses ühenduses *linna läks* on sõnad attributiivses seoses, teises ühenduses *läks linna* — predikatiivses, just niisamasuguse vahega kui näit. apositsiooni juures ka: *Otsa peremees Jaan* ja *Jaan, Otsa peremees*: tuntuks pandud apositsioon määratava sõna ees, uudiseks pandu määratava sõna järel, nõnda pöörd-sõna¹⁾ täiendused ka: tuntuks pandu ees, uudiseks pandu taga. Proovime seda veel mõne näitega.

(Kus lambad?) *aeti heinamaale* — *heinamaale aeti*;
kukkus maha — *maha kukkus*;
jooksis ära — *ära jooksis*;
luges raamatut — *raamatut luges*;
kardab külma — *külma kardab*;
tahtis minna — *minna tahtis*;
hakkas minema — *minema hakkas*;
olin tööl — *tööl olin*.

Et meie seletus õige on, seda näeme selgesti siis, kui pöörd-sõnale kaks laiendit paneme, ühe ette, teise järel:

isa homme läheb linna;
isa linna läheb homme.

Siin on selgesti tunda, et esimeses lauses on tuntuks pandud, et homme kuhugi minnakse, ja et just linna minnakse, seda praegu öeldakse kui uudist. Teises lauses ümberpöörduvalt: et linna minnakse, on tuntuks pandud; et just homme minnakse, seda praegu öeldakse.

1) „Pöörd-sõna“ asemel tarvitab autor „tegusõna“. „E. K.“ toim.

Kui pöördsonal kaks või enam laiendit on, nendest muidugi üks rõhuline pealaiend, teised kõrvalised, ilma rõhuta, siis on vahekord nõnda, et kui kõik laiendid ühel pool pöördsona seisavad, kas kõik ees või kõik taga, siis predikatiivses korras pöördsona järel seistes võivad laiendid omavahel seista ükskõik kuidas, aga attributiivses korras võivad rõhuta laiendid ainult järeljooksus seista. Predikatiivselt kahe laiendiga kas: *läksin eile linna* ehk: *läksin linna eile*, aga attributiivselt ainult: *linna läksin eile* (mitte ka: *eile linna läksin* ehk: *linna eile läksin*). Kolme täiendusega kõik kuus võimalust: predikatiivselt

läksin linna eile vennaga;
läksin linna vennaga eile;
läksin eile linna vennaga;
läksin vennaga linna eile;
läksin eile vennaga linna;
läksin vennaga eile linna.

Aga attributiivselt ainult järeljooksus: *linna läksin eile vennaga* ehk *linna läksin vennaga eile*.

Kui meie nüüd oma esimese lause palli viskamisest praeguse seletuse kohaselt üles paneme, siis saame tast nüüd niisuguse vahe:

uudiseks panevalt:
viskas palli sinna;
viskas sinna palli.

tuntuks panevalt:
sinna viskas palli.

See näib, nagu ei sobiks hästi kokku selle esimese seletusega, mis kirjutuse hakatuses leidsime. Seal lause *sinna viskas palli* tähendas tegevust, mis ägedasti ootamise vastaseks toonitati, ja siin needsamad sõnad tähendavad just tuntuks pandud tegevust. Grammatiliselt öeldud seal sõna *sinna* oli predikatiivne äramuudetud ehk inverteeritud seisukohas, siin sõna *sinna* on attributiivne loomulikuis seisukohas. Segadust see ühtelangemine ei tee. Segadus on ära hoitud seeläbi, et rääkimise toonis ja rõhus ometigi vahet tehakse. Räägitakse nimelt kirjutuse algusel antud lauses predikatiivne sõna *sinna* iseäralikult suure ja karjuva rõhuga, kuna praeguses lauses tuntuks pandud laiend rahuliku rõhuga räägitakse. Peale selle on vahe veel pausides ehk rääkimise vahekohtades. Esimeses lauses on sõnaga *sinna* lause mõte juba ära üteldud, selle järel on paus ja sõnad, mis veel tulevad, on ainult järeljooks. Teises lauses kuuluvad sõnad *sinna viskas* ühte, paus on nende järel ja ainult viimane sõna on järeljooksus. Seega siis nõnda: *sinna / viskas palli* ja *sinna viskas / palli*, kus kriips sõnade vahel tähendab pausi.

SUBJEKT.

Olleme siiasaadik näideteks võtnud ainult ilma subjektita lauseid. Tegime seda sellepärast, et subjekti seisukoht lauses

keerulisem on. Subjekt ei lase ennast lauses mitte nii vabalt igale poole paigutada kui laiendid, nagu kohe näha saame.

Subjekti tarvitamise poolest on uudiseks pandud ja tuntuks pandud lausete vahel tähtis vahe. Ülepea subjekti ainult uudiseks pandud lausetes tarvitada võibki. Tuntuks pandud laused käivad ilma subjektita. Kui võtta meie näitelause linnaminemisest, siis võib tema uudiseks panevasse kujusse *läks linna* igasse kohta subjekti sisse panna, kas hakatusse või vahele või lõppu: *peremees läks linna — läks peremees linna — läks linna peremees*. Igas kohas isemõjuga muidugi, aga igas kohas võimalik; mis mõjuga just, see ei ole siin mitte tähtis.

Tuntuks pandud ütlusesse *linna läks* ei passi subjekt mitte kuhugi sisse, ei saa ütelda *peremees linna läks*, ei ka *linna peremees läks*, ei ka *linna läks peremees*. See ei oleks eesti keel. *Õlgi härg sööb*, nõnda laseb Juhan Liiv rääkida keeletõnkajat mõisahärrat; tõsine keeletundja märkab kohe, et sedaviisi õige ei ole.

Ka rõhuta subjekt *ma, sa, ta* ei ole meie lauses mitte võimalik. Kui öeldakse *linna läks ta*, siis see ei ole õige eesti keel, vaid on saksa keel, kuigi seda eesti kirjamehed, ka kõige nimekamad, järele räägivad. Mõned näited: *Seda ütles ta. Oma venda nägi ta. Liivii ei õnnestunud see* (Tuglas). *Valetama pidi ta* (Luts). *Mina olen see* (Aavik). Ülepea õige palju seda keeleviga.

Nüüd aga vist mõni lugeja ütleb, et ütlemine *linna ta läks* ometi on õige eesti keel. See on õige eesti keel küll, aga see eesti keel on teisest kohast, mitte see, millest praegu räägime. Siin on nimelt mitte tuntuks panev, vaid uudiseks panev laiend, *linna* on mitte attributiivne, vaid predikatiivne, on karjuva rõhuga lause hakatusse võetud, nagu seda juba oma kirjutise hakatusest tunneme lausest *siia viska pall*. Seega siis niisugused laused kui järgmised meie praegusesse küsimusse ei kuulu: *Seda ma ütlen. Seda ma sulle ütlen. Hobuse ta ostis ära, aga lehmaga ei saanud kaupa. Ära ta kadus*. Siin on rõhuta *ma, sa, ta* ikka otsekohe ette võetud suurerõhulise laiendi järele ja see nende seisukoht just nimelt ongi see, mis täiendusele suuremat rõhku aitab anda, sest rõhutu kõrval rõhuline tundub seda tugevam.

Meie tuntuks panev ühendus võib enesele subjektiks võtta ainult ilma rõhuta asesõna *teine* ja seda mitte laiendi ja pöörd-sõna vahele, sest need peavad lahutamata ühenduses olema, vaid terve ühenduse järele: *linna läks teine*. See asesõna *teine* ütlemisele mõttelist lisa ei anna, on ainult vormiline täiendus, ütlemine ilma temata oleks niisama selge.

Aga siiski iseäralikul viisil võib ometi ka tuntuks panevale ühendusele subjekt juurde panna. Seda lugeja vist märkas juba ülemal, kui meie lause *linna läks peremees* ära keelasime, ja taitis seal vist vahele rääkida. *Linna läheb Jaan* (mitte sina). *Seda*

*ütlen mina. See esimene oli Iisak. Mastis oli Uuve. Metsa läks
Tibunibu lantsman ka. Rõõmu teeb mulle iseäranis see, et . . .*
Neis lausetes kõigis on alguses pöörd sõna oma laiendiga lahu-
tamata ühenduses ja lõpus subjekt, mis aga ikka suurerõhuline
on. Ja mõtteline vahekord on iseäralik: see, mis grammatiliselt
subjekt on, on mõtteliselt predikaat, ja ümberpöörduvalt. Näit.
lauses *linna läheb Jaan* on seisukord nõnda, et tuntuks pandud
on, et keegi linna läheb, ja öeldakse, et see, kes läheb, on Jaan.
Seega siis mõtteliselt subjekt on *linna läheb* ja predikaat on
Jaan. Et lauset nõnda mõista tuleb, see on ära tähendatud ka-
hest küljest. Esiteks sõnade seisukoha läbi: mis hakatuses —
see subjekt, mis selle järel — see predikaat; ja teiseks rääkimise
rõhu läbi: mis nõrga rõhuga — see tuntuks pandud, s. o. sub-
jekt, ja mis tugeva rõhuga — see uudiseks pandud, s. o. pre-
dikaat.

Ja veel üks huvitav iseärasus on meie lausete subjektiga.
Suurerõhuline subjekt võib seista ka hakatuses, aga iseäralikult.
Mina linna lähen, iseäralikult rõhutatud *mina*-ga. *Aeg kõik asjad
lõpetab. Küll Jaan teda tunneb*. Siin on õigusepärast see suure-
rõhuline subjekt järeltulevast (ilma subjektita) lausest lahus
mõelda: *mina*, see tähendab: kui *mina* olen see, kes läheb,
siis: linna lähen! Muidu meie ilma subjektita ütlemist tarvita-
takse ikka ainult seal, kus subjekt eelmisest kõnest juurde arva-
takse: (kus peremees on?) *linna läks*. (Hammas on haige:)
külma kardab. Siin meie praeguse seletuse lausetes eelminevat
kõnet ülepea ei ole, vaid öeldakse eelmineva kõne asemel lahtine
tugev sõna ja lastakse seda subjektiks arvata. See annab ütle-
misele hoogu ja kõrge tooni. Subjektile on tema iseäraliku rõhu
äramärkimiseks sagedasti sõna küll ette pandud.

Küll luu liha kasvatab.

Pea hulk töö teeb, suur kari heinad sööb. Rõhk on *hulk*
peal: kui *hulk* on, kui *suur* kari on.

Arg koer naha hoiab.

Küll koer koera tunneb.

Tuul kanapoja kasvatab, vihaleht lapse noore.

Jaan hobuse ostis küll, aga vankrit ei saanud. See lause ei
kuulu siia, ei ole mitte hooga öeldud, mitte emfaatiline. Subjekt
Jaan käib viimase, eitatud predikaadi kohta: *Jaan vankrit ei saa-
nud* ja esimene ütlus *hobuse ostis* on ilma subjektita vahele pandud.

Tühi teda teab! See lause tuleb seletada kaugemalt. On kor-
ralik küsimine: *kes teda teab?* Sellest on öeldud laiendades: *kes
tühi teda teab?* ja sellest lühendades: *tühi teda teab!*

Pole tarvis, et suurerõhuline sõna lause hakatuses ikka sub-
jekt oleks; selleks võib olla ka iga teine lauseliige, aga ikka suu-
rerõhuline. *Küll pojast põlve muudab = küll poeg põlve muudab*.
Siis sa oma käpad kõrvetad. Siis sa lõksu lähed.

Vist siit on ka seletatav, miks abilause järellauses ka seesama järjekord: *Kes ree rikub, see ree ragendab. Kes kannatab, see kaua elab. Kes palju valib, see pahema saab.*

Toome lõpuks veel mõned näited oletamise viisist ja käsimisest.

Mis tema küll teeks? *Nutma hakkaks — hakkaks nutma.*

Ah mina mis teeksin? *Ära läheksin — läheksin ära.*

Mis nüüd peame tegema? *Koju minge — minge koju.*

Nii siis on siin ka seesama vahe, mis teadustamiseks: uudiseks pandud laiendid predikaadi järel, tuntuks pandud — predikaadi ees. Aga tuleb ette tuntuks pandud laiendiga ütlemine ikka ainult eelmisest juurde arvatud subjektiga: oma subjekti ei ole, või kui on, siis iseäralikult predikatiivne subjekt: *Koju minge teie, teised jäävad siia.*

EITATUD PREDIKAADI LAIENDID.

Kui paneme jaatavad ja eitavad laused kõrvuti, siis saame imeliku vahe: laused on muidu sisust ja toonist üsna ühesugused, aga järjekorras kindel vahe: eitatud laused hoiavad predikaadi ikka lõppu.

*Mina lähen homme kooli — mina homme kooli ei lähe.
Tema laulab kooris veel kaasa — tema kooris enam
kaasa ei laula.*

*Jaan joo viina, tõmbab piipu, vannub kurja — Jaan
viina ei joo, piipu ei tõmba, kurja ei vannu.*

*Üks hammas on haige, see kardab külma, teised külma
ei karda.*

Jaan tegi virgasti tööd, aga Juhani tööd ei teinud.

See vahe on imelik, aga on siiski loomulik ja meie seletusega hästi kokkukõlas. Esitatud predikaadi laiendid ei saa loomulikult mitte uudiseks pandavad olla, sest kui tegevust ennast ei ole, siis ei saa ka mitte ütelda, et ta niisugune ja niisugune on, see mitteolev tegevus. See oleks veider, umbes nõnda kui jõululaulus lauldakse: „Kaks inglit rõõmsast' tuppä tulid ja ükski silm ei näinud neid.“ Kui neid ükski silm ei näinud, siis ei tea ka keegi ütelda, kuidas nad tuppä tulid ja kas nad ülepea tulid. Nõnda on keeles laienditega ka. Puuduv tüvi ei saa oksa ajada. Siin tehakse nõnda, et mõeldakse laiendid tegevusega juba ühesolevaks ja eitatakse siis see ühine kannas kõik korraga. Seega siis laiendid siin on tuntuks pandud ja seisavad predikaadi ees.

Nõnda on eitatud tegevuse seadus põhimõtteliselt. On küll nõnda, aga teos ja tões tuleb ka ette teisiti. Näiteks kohe meie oma praegune põhiseadus praeguses kirjutuses ülemal ütleb: Eitatud predikaadi laiendid ei saa uudiseks pandavad olla. Ütleb küll, et ei saa olla, aga temas eneses

just on. Ta peaks ütlema: uudiseks pandavad olla ei s a a. Siis oleks temakohaselt õige. Aga nagu näha, meie seadus lubab ka kõrvalekaldumisi. Ja nimelt väga rohkesti. Märgime ära kolm niisugust võimalust.

1. Laiend on järeljooksus. Võib ütelda korraliku ütlmise *mina homme linna ei lähe* kõrval ka: *mina ei lähe homme linna*. Seda nimeit siis, kui nõnda mõista tuleb, et lause on vastuseks küsimusele, kas linna minnakse. Siis on sõnadega *ei lähe lause* juba lõpul ja viimased sõnad *homme linna* jooksevad ainult tühjalt järele, on küsilausest ¹⁾ järele räägitud, ilma et neid lause mõtte täienduseks tarvis oleks. Sellepärast räägitakse neid sõnu ka ilma rõhuta, ja just see rõhu puudumine ju ongi, mis nad järeljooksuks ära määrab. Kui seda lauset võtta nõnda, et keegi ilma asja olemata teadustama tuleb: *mina ei lähe homme linna*, siis see on võõrastav. Rääkijale võiks siis vastata: miks sa siis peaksid minemagi? Ega keegi ei arvagi, et sa lähed. Sina palju muud ka homme ei tee mitte, miks sa just seda kinnitad? Veel mõned näited. *Ma ei karda sind. Ta ei kuule nii kaugelt. Ta ei oska lugeda* (kui *ei oska* rõhuga ja *lugeda* ilma rõhuta). *Ma ei näe pimedas. Ma ei tahagi teda näha.*

2. Laiendi eitamine viiakse predikaadi peale üle. *Tema ei räägi tõtt*. Ses lauses *ei räägi* ei ole õige, sest tema just räägib, aga räägib mitte tõtt. Mõtteliselt õige oleks ütelda: tema räägib mittetõtt, aga see ei ole keelepärane, vaid peab siin eitamise laiendi pealt üle viima predikaadi peale. Niisugustes sisuliselt jaatavates lausetes peab olema ka jaatava lause järjekord. *Mina ei lähe linna, lähen metsa*, s. o. tegelikult praegu lähen, aga mitte linna, vaid metsa. *Mina ei ütle seda mitte viha pärast*. Tõepoolest just ütlen, aga ütlen mitte viha pärast. Tõsine eitamine oleks: *Mina seda viha pärast ei ütle. Ei tulnud nii ruttu, kui oodati. Tema ei külvanud head seemet, nüüd ei lõika ka head vilja*. Tõsine eitamine oleks: *Tema oma head seemet ei külvanud*.

Sina ei pea mitte tapma. Selle sõna kallal on seletatud, et nõnda ei tohi mitte ütelda, see ei keelvat mitte tapmist, vaid ütlevat ainult, et tapmise sundi ei ole, aga et kui tahad, siis tapa peale. See on juba sõnade närimine. Seletaja ise teab väga hästi, et ükski eesti keele tundja neid sõnu nõnda, kui tema kardab, ei mõista, tema ise ka mitte. See tema väljatargutatud tähendus võiks neil sõnadel olla ainult siis, kui sõnad tõsiselt eitamise lause järjekorras oleksid, predikaat lõpus: *Sina tapma just ei pea mitte. Peremees ei käskinud täna veel niita*, see ei tähenda mitte, et ainult ei käskinud mitte, vaid tähendab, et just käskis nimelt mitte niita. Tõsine eitamine oleks: *Peremees täna juba(!) niita ei käskinud*, ehk ka: *Peremees ei käskinud täna juba niita*, kus aga sõnad siis nõnda peavad toonitatud olema, et kolm

¹⁾ Autoril „küsümise lause“.

„E. K.“ toim.

viimast sõna järeljooksu jäävad. Siis oleks lause punkt esimese järele õige. *Tema ei arvanud tänavu lund enam tulemagi.* Tõsine eitamine: *Tema tänavu veel(!) lund tulema ei arvanudki. Ei ütelnud ennast terve olema.*

3. Võib olla ka nõnda, et eitav pöörd sõna tundub jaatava tähendusega olevat ja sellepärast siis ka lihtsalt nagu jaatav pöörd sõna tarvitatakse. *Mina ei tunne seda meest.* Siin on *ei tunne* ühiseks mõisteks arvatud mitte tundmise olemasolemise eitamiseks, vaid tundmise puudumise jaatamiseks, nõnda kui ladina keeles tõesti selle mõiste jaoks iseseisev jaatav sõna on: *ignoro* — mina ei tunne. Et sõna tähendus jaatav tundub, sellepärast siis ka lauseehitus nagu jaatavas lauses: *mina tunnen seda meest ja mina ei tunne seda meest.* Tõsine eitamine oleks: *mina seda meest ei tunne.* Peab siiski tunnistama, et tähenduses siin vahet teha tõsise eitamise ja mittetõsise vahel on siiski raske.

Niisugune jaatamisesse üleviimine on kõige sagedam olemise ja tundmise sõnade juures ja peale selle kõigi tahtmise ja võimise sõnade juures, s. o. nende juures, mis da-infinitiivilist laiendit nõuavad (vt. minu „Lauseõpetus“ § 164). Teistes keeltes on nendekohased jaatavad pöörd sõnad olemas, nagu ladina keeles *nescio* — mina ei tea, *ignoro* — mina ei tunne, *nolo* — mina ei taha, kreeka keeles *adynateo* — mina ei või, *apeitheo* — mina ei kuula sõna, *ameleo* — mina ei hooli, *apisteo* — mina ei usu j. t. *Temal ei ole raha. Mina ei taha homme linna minna. Tema ei saa magada. Tema ei taha anda. Tema ei viitsi tööd teha.*

Kõik kokku võttes näeme siis, et eitatud lause järjekord on kaunis keeruline. Aga mis siin ootamise vastu on, laseb ennast seletada ja on kõik meie peaseadusega hästi kokkukõlas, et tuntuks pandud laiendid ikka predikaadi ees seisavad ja uudiseks pandud järel.

JÄRJEKORD KÜSIMISTES.

Küsimised, nagu teada, on kahesugused selle järele, kas küsitakse tegu või asja.

Teoküsimised juhatatakse sisse sõnaga *kas*. See sõna *kas* seisab lause hakatuses ainult seks, et lausele küsimise tähendust anda, muud mõistelist tähendust tal ei ole; seisab nõnda-ütelda väljaspool lauset. *Kas sa kuuled? Kas ema tuli juba koju?*

Kus seisavad siis nüüd selles *kas*-lauses laiendid? Kas ees või taga? Ja kui mõlemal, siis millal ees, millal taga? Laseme selle peale meie näitelausest vastata. Võib ütelda mõlematpidi: *Kas linna lähed?* ja ka: *kas lähed linna?* Mõlemad on keeleliselt õiged ja kummaski saab veel rõhu läbi vahet teha. Esimeses nõnda: *Kas l i n n a lähed?* ja *Kas linna l ä h e d?* Kummaski küsimises, nagu oodata, on linnaskäimine tuntuks pandud, aga selle vahega, et esimeses käib küsimine praeguse minemise kohta, kas see nüüd ka linna on. Teine küsimine käib tuleviku kohta, kas käija, kes

praegu mitte minemas ei ole, edaspidi siiski läheb: *kas linna lähed?*

Ses küsimises, mis tagatuleva laiendiga on, võime ka kord üht, kord teist sõna rõhutada: *Kas lähed linna?* ja *Kas lähed linna?* Esimeses küsimuses on, nagu ootame, linnaminemine uudiseks pandud: nähakse, et minemine on, ja küsitakse, kas minemine linna on. Viimases ütlemises, kus *lähed* rõhuline ja *linna* rõhutu on, on lause sõnaga lähed juba lõpule viidud ja *linna* on järeljooksus, võiks ka ära jääda. Linnaskäimine on siin tuntuks pandud, sest järeljooksev laiend jääb arvestamata. See järeljooksev laiend siis ärgu meid mitte eksitagu, nõnda kui iseäralikult rõhutatud laiend predikaadi ees ka mitte, sest — tule tame seda veel meelde — kui ütelda: *Kas linna lähed?* iseäralikult suure rõhuga linna peal, siis see karjuva rõhuga sõna ka predikaadi ees saab uudiseks paneva tähenduse, nagu seda juba teame esimesest näitest: *Siia viska pall!* See ärgu meid eksitagu, vaid märgime ära, et ka siin kas-küsimistes tuntuks pandud laiendid seisavad ees, uudiseks pandud taga.

Mispärast võime küsida: *Kas vihma sajab?* ilma sõnu iseäranis rõhutamata, aga: *Kas rahet sajab?* ei saa samasuguse rõhutusega mitte rääkida, vaid peab ütlema: *Kas sajab rahet?* või karjuva rõhuga: *Kas rahet sajab?* Sellepärast, et vihm on sadamise tuntud objekt: kui sajab, siis muidugi vihma. Rahe sadamine ei ole mitte iseenesest mõistetav, sellepärast ei saa temast mitte tuntuks panevalt rääkida.

Anname veel mõned näited.

(Vaatad ennast peeglist nii kaua.) *Kas oled ilus?* Siin ei saa teisti ütelda, vaid ainult nii, predikatiivselt. *Kas ilus oled?* ei tähendaks sugugi seda, mis siin ütelda tahetakse. Veel seesama küsimine asja kohta: *Kas oli ilus?* ja *Kas ilus oli?* Esimeses on sõna *ilus* predikatiivne ja meeleliselt ettekujutatav, teises attributiivne ja ainult mõtteliselt ettekujutatav, just nõnda kui teadustuses ka: *on ilus* ja *ilus on*.

Kas sa pead suu! See ei ole mitte segamata küsimine. Siia on sisse segatud käskimine: pea suu!

(Mis sa arvad) *Kas tuleb vihma homme?* ja sinna kõrva: *Kas teil ka eile vihma tuli?* Kas saab neid küsimisi teisiti ütelda? Ei saa. Esimeses on vihm uudiseks pandud (*homme* on järeljooksus), teises tuntuks, nagu seda ka sõna *ka* ära märgib.

Küsimise sõna *kas* võib ka ära jääda, kui ärajäämine mitteütlemise selgust ei takista. Siis on lausel väitlause kuju, ainult rääkimise toon teeb lause küsimiseks. *Sa olid eile linnas?* *Sa mind ei tunnegi?* *Olete niisugust asja juba näinud?* *Isa on veel tagasi tulemata?* *Juba tuli toas?* Mõnda siiski ei saa ilma *kas* abita ütelda: *Kas see halb oli?*

Väga tähele on panna, et järjekorra äramuutmine nõnda, et küsimise saamiseks predikaat lause hakatusesse võetakse, eesti

keelele mitte omane ei ole. *Olid sa eile linnas? On isa kodu? Läks vend kalale?* Niisugused küsimised on saksa keele mõistjatele saksa keelest külge jäänud, tunduvad eesti keelele võõrad ja neid tuleb seepärast veaks pidada, kuigi neid, iseäranis ka viimasel ajal, väga palju tarvitatakse, ka nende poolt, kes eesti sõnajärje „degermaniseerijad“ tahavad olla. Ainult hüüdmises, mitte küsimises, võib niisugust järjekorda ette tulla: *Oled sa hull peast! Nõnda ka hüüdmise tooniga: Oli see halb!* Küsimise tooniga mitte.

2. Asjaküsimised juhatatakse sisse küsivate asesõnadega: *kes? mis? kus?* Need sissejuhatajad lähevad kas-sõnast selle poolest lahku, et nad ikka ise kindlad lauseliikmed on.

Sõnade järjekord neis küsimistes on nii, et küsimise sõna on ikka esimene, olgu ta mis lauseliige tahes, ja predikaat viimane, teised lauseliikmed on nende vahel. *Kus sa käisid? Mis sa eile tegid? Kuhu ma oma mütsi panen? Miks sa temale raha andsid? Kellega ta eile linnas oli? Miks ta nii ruttu tagasi tuli?*

Järeljooksuga. *Miks sa kuri oled minuga? Kus sa käisid täna? Mis ta ütles sulle? Mis tema ütles sulle? Mis häda sind sunnib seda tegema? Kellest ta räägib seal? Kellest tema räägib seal?* (rõhutatud *tema*'ga) ei saa mitte hästi ütelda, vaid ütlesin selle asemel parem *Kellest tema seal räägib?* Miks küll? Sellepärast, et rõhuta järeljooks peab end ikka eelmise sõna peale nõjatama, siin aga oleks eelminev sõna ise ka rõhuta ja ei oleks järeljooksul kuhugi nõjatada.

Iseäralikult ootamata laiendid siiski seisavad pärast predikaati. *Kust tuntakse valla vaesust?* See on rahva naljaküsimus. Vastuseks oodatakse: „tohisest leiva kotist“, mis nõnda mõista tuleb, et vald on nii vaene, et leivakoti teeb mitte riidest, vaid ilma väärtuseta aineksest — tohust. Kui kõik ihu silm oleks, *kuhu jääks kuulmine? Aga mis ütles isa?*

OLIJATE LAIENDID.

Pöördsõna tarvituse korrad, nagu teada, on kahesugused: ütlejad ja olijad, võõrakeelse nimetusega: verbum finitum ja verbum infinitum. Ütlejad on need tarvituse korrad, mis predikaadiks käivad, mis ütlevad, et mingi tegevus sünnib. Nende kõrval aga on pöördsõnast olemas veel teised sõnakujud, mis mitte jooksvat tegevust ei tähenda, vaid tegevuse kokkuvõtmist mingiks olemiseks, nagu sõnakujud *teha, tegema, tehes, tehtama, tegev, tehtud* j. t. Need on pöördsõna olijad kujud, s. o. infinitiivid ja partitsiibid ühe nimega nimetatud.

Kuidas on siis nende olijate, nende infinitiivide ja partitsiipide laiendusega? Sest siiasaadik oleme rääkinud ainult ütlejate laiendusest. Nendega on peaaegsajalikult just nõnda kui teistegagi. Ka siin seisavad tuntuks pandud laiendid ees, uudiseks

pandud taga. Kui võtame lause: Peremees ei olnud kodu, *oli linna läinud* ja sinna kõrva: ei olnud kodu, *oli läinud linna*, siis on siin väga selgesti tunda seesama vahe, mis ülemal nägime *linna läks* ja *läks linna* vahel. Kui ütelda *oli linna läinud*, siis on minemine linna harilikuks asjaks ja kuuljale tuntuks pandud: nagu ikka linnas käib, nõnda seekord ka oli linna läinud. Aga kui ütelda järeltuleva laiendiga *oli läinud linna*, siis on seekordne linnaminemine iseäralikuks märgitud: oleks arvanud, et kuhugi mujale läks, aga läks linna, kuhu ei teadnud arvatagi. Niisamasugune vahe ka järgmistes lausetes:

Oli hobuse ostnud — *oli ostnud hobuse* (mitte härja või vankri).

Tahtis süüa minna — *tahtis minna süüa*.

Lubas viitsa võtta — *lubas võtta viitsa*.

Pea laadale minema — *pea minema laadale*.

Tahtis ära joosta — *tahtis joosta ära*.

Peab valmis olema — *peab olema valmis*.

Peab minema hakkama — *peab hakkama minema*.

Tuleb ära märkida, et ma-infinitiivi ilmaütlev¹⁾ käib ainult tuntuks pandud laiendiga. Võib ütelda ainult: *jäi linna minemata* — *jättis töö tegemata*, mitte ka: *jäi minemata linna*. Seda muidugi sellepärast, et ilmaütlev on eitava tähendusega. Seega siis ainult: *ilma kaua mõlemata*, *ilma teed tundmata*, *tuli koju ilma hobust ostmata*. Jne. Ainult nii.

Ka des-infinitiiv käib ainult attributiivse laiendiga: *linna minnes* — *kodunt lahkudes* — *sügavasti kummardades* — *tagasi tulles* — *tähele pannes* — *vett juues* jne. Põhjus on see, et des-infinitiiviga antakse ikka kõrvaline tegevus, mis peategevuse kõrval ainult mööda minnes nimetatakse. Sellepärast ei sünni mitte asjast, mis ainult mööda minnes nimetatakse, uudist hakata ütleva: see võtaks tähelepanu peategevuse pealt ära, teeks kõne ärevaks ja väsitavaks. Aga siiski, kui des-infinitiivi laiendiks abilause on, siis see seisab siiski pärast des-infinitiivi: *kartes*, *et tuleb vihma* — *õigesti ette aimates*, *et asi võib halvaks minna* — *meele tuletades kõike seda, mis talle head oli tehtud*. Siin viimases lauses on objekt *kõike seda* pärast predikaati sellepärast, et ta abilausega ühte tuleks, on nagu abilause poolt oma õigest kohast välja tõmmatud.

Oleviku kesksõnadest ei ole midagi huvitavat ütelda. Laiendid on siin ka ees: *järeleandev*, *tööleminev*, *kaugelenähtav*, *südametselõikav*, *vees elavad loomad*, *niiskust armastavad kasvud* jne.

Kui laiendeid enam kui üks, siis üks nendest on pealaiend ja räägitakse rõhuga, teised kui kõrvalised räägitakse ilma rõhutamata. Kõik meie seadused, mis leidnud oleme, käivad ainult

¹⁾ Autor ütleb „Puudumise kord“.

„E. K.“ toim.

rõhuliste laiendite kohta. Kõrvalised laiendid asuvad sinna, kuhu saavad, kas pearõhulise ette, kuhu nad kui rõhutud hästi passivad, või terve ütluse lõppu ilma rõhuta järeljooksuks: ette iseäranis siis, kui neid vähe on ja nad mitte pikad ei ole, lõppu enamasti siis, kui eespool hästi ruumi ei ole. Siiski pealaiendi ja olija vahele nad hästi ei passi mitte, sest need armastavad lahutamata ühes olla, rõhuline rõhutu kõrvas. Nõnda on kerge rääkida ja nõnda on kerge ära tunda, mis mida on.

tunt. pan. *hakkas omale ehitama* — (HMOE) — HMEO;
uud. pan. *hakkas omale ehitama maja* — (HEOM) — HEMO;
tunt. pan. *peab ruttu minema hakkama* — (PMRH) — PMHR.

(Järgneb.)

K. Leetberg.

Pea pöialt!

Meie ajal kuuldu mõnikord hüüdu: pea pöialt, hoia pöialt, pigista pöialt! Hüüdjad arvavad tavaliselt, et ei piisa, kui nad ise peavad pöialt, vaid et keegi muu ka omalt poolt peaks pöialt. Pöialt peetakse mitut moodi: pahema käe pöial võetakse sama käe sõrmede vahele (E. XIII, 57) või tõstetakse pöial püsti, kuna muud sõrmed tõmmatakse peosse kõverasse ja hoitakse teise käega kinni püstitõstetud pöialt. Soomes peetakse pöialt ainult püsti (E. XIII, 58). Eestis väidavad ühed, et tuleb tingimata pidada pahema käe pöialt, teised teated ei tee vahet pahema ega parema käe vahel, seega võimalikuks jättes ükskõik kumma käe pöialt pidada. Mitmed peavad ise pöialt, arvates aga, et mõju on suurem, kui ka keegi muu peab oma pöialt ja seega toetab pöidlapidamissoovi avaldajat omalt poolt. Arvatakse ju, et pöidlapidamine edustab mingisugust ettevõtet, aitab seda paremini korda minna. Oletatakse koguni, et ettevõtte ilma pöidlapidamiseta nurja läheb ja alles pöidlapidamine hangib sellele menu. Teiselt poolt kuuldu aga väiteid, et kui ei peeta õiget pöialt, siis ettevõtte samuti ebaõnnestub (E XIII, 57; XIV, 9). Soomes ja Karjalaski arvatakse pöidla tõstmine edendavat ettevõtet ja saavad seda paremini korda. Igatahes esineb pöial paljude ettekujutuses nii vägeva tegurina, et võib olusid ja tulevaid sündmusi arendada inimese soovide järele.

Pöial on sõrmede hulgast kõige jämedam ning tugevam ja rahva arvamise järele erilise maagilise väge varustatud, ja see vägi avalduvat mõne rahva seas suuremal, teise seas vähemal määral, eriti siis, kui kedagi ähvardab mingisugune hädasoht ükskõik kelle poolt.

Eestis tuntakse pöidlapidamist enam haritlaste kui lihtrahva seas. Oieti ei näi maarahvas pöidlapidamist sugugi tundvat, isegi linna lihtrahvas mitte. Olen paljudelt külainimestelt pöidlapidamist taga pärinud, aga ikka olen saanud eitava vastuse. Linnaski

on mitmed emad mulle vastanud, et nad põidlapidamisest varemini midagi ei ole kuulnud; alles oma kooliskäivatelt lastelt omandanud nad teateid selle kohta, tavaliselt siis, kui lapsed läinud eksamile. Noorte hulgas tuleb põidlapidamist kõige rohkem ette eksamitegemise ajal. Siis peavad eksamitegijad ise põialt ja käisivad ka tuttavaid seda teha, et neil eksamitegemine hästi õnnestuks. Kas aga keegi teise soovi järele põialt peab, jääb iseküsimuseks; tavaliselt on lugu nii, et soovijale lubatakse küll pidada, aga unustatakse täita lubadus või arvatakse selle täitmist asjataks. Lühidalt: tavaliselt ei kokkukõlastu soovid ja nende täitmine.

Eestis vaikib kirjandus põidlapidamisest. Seepärast on raske kindlaks määrata selle kombe iga Eestis. Igatahes põlvneb põidlapidamine Eestis alles uuemast ajast. Oma noorpõlves ei ole ma põidlapidamisest midagi kuulnud. Minu koolipõlve-ajal ei tundnud koolilapsed Pärnus ja Haapsalus midagi põidlapidamisest ega kuulnud ma sellest vanemalt inimesilt. Isegi üliõpilase-põlves Tartus ei kõneldud keegi üliõpilane eksamile minnes põidlapidamisest. Mulle oli komme mu vanaduseni täiesti võõras. Venemaal elades ja kooliõpilasi tihti kohates ei puutunud ma ometi kokku põidlapidamisega ega kuulnud kõneldavat selle tarvidusest. Alles Eesti iseseisvuse ajal ütles mulle keegi üliõpilane preili: „Lähen eksamile. Pidage mulle põialt!“ Ei taibanud õieti seda soovi ega selle soovi tähendust. Mõni aeg hiljemini kordas teine preili eksamile minnes samasugust palvet. Nüüd alles hakkasin asja paremini uurima ja tulin otsusele, et põidlapidamisest loodetakse eksami kordaminekuks.

Igatahes on meie ajal põidlapidamine eksami kordaminekuks nagu *conditio sine qua non*; ei taha väita, et kõigil eksamitegijatel, aga siiski suurel hulgal. Koolides aga näikse põidlapidamine täiesti päevakorral olevat. Põialt peetakse eksamil, aga ka kirjatööde tegemisel, arvutuse-ülesannete lahendamisel, vastates kooliõpetajale, ülekuulamisel mingisuguse vallatuse puhul jne. Viimaste juhtude korral mitte küll nii sagedasti kui eksamitel. Mulle on jutustatud juhtum, et keegi telefoneerinud Tallinnast Tartusse peaksamit tegevale üliõpilasele, see teatagu eksamipäev ja tund, et ta teaks Tallinnas eksamitegemise ajal põialt pidada.

Minu meelest näib laialdasem põidlapidamine nooremate seas umbes praeguse sajandi algusest pärit olevat, kui ka mõne teate järgi näiteks Tartus põidlapidamine juba aasta 40 eest tarvitusel olnud. Kombe levitamiseks on tingimata Saksamaa mõju avaldanud, nimelt haritud ringkonnad, ehk küll Saksamaalgi mineval sajandil põidlapidamist laialt ei tuntud, vaid seal alles, nagu E. Schnippel väidab, umbes praeguse sajandi algusega moodi läinud, just kui üldjoontes Eestiski (Volkskunde, lk. 88).

A. Pee'i teadete järgi tuntakse põidlapidamist Viljandimaal

rahva seas, kuna G. Ränga teadete järgi see komme Saaremaal niihästi koolilaste kui ka rahva hulgas seni tundmatu olevat.

Tallinnas palus ülesannet halvasti mõistev õpilane mõnikord, et kogu klass ta eest põialt peaks. Võrus tehakse vahet parema ja pahema käe põidla vahel. Iseenese huvides tuleb pidada pahema käe, teiste huvides aga parema käe põialt (E. XIV, 9); Rakveres ei tehta käte vahel erilist vahet, niisama Tõrvas (E. II, 17).

Nagu ma sellekohastele küsimustele saadud vastustest märkan, tarvitatakse sõdurite seas õige rohkesti põidlapidamist. Kui sõduril on ees midagi iseäralikku ja ta soovib, et see hästi õnnestuks, palub ta ikka kedagi seltsilist põialt pidada, lootes, et põidlapidamine laseb kõik sündida asjaosalise soovi mööda.

Põidlapidamist tundsid juba vanad roomlased. Nende vanus kirjus esineb „pollicem premere“, mis vastab umbes meie põidlapidamisele. Horatius kirjutab pollice utroque laudare ludum (Epistola I, 18, 66) põidlapidamisest mängul. Itaallased nimetavad seda nüüd „fare la fica“. Muidugi loodeti mängu ajal põidlapidamisest mängule edu. Kardeti, et kuri silm võiks mängule kahju teha. Kurja silma, kurja vaimu vastu loodeti põidlapidamisest kaitset. Arvati, et põidlanäitamine kahjutegijat kõige paremini eemale hirmutavat. Põial pisteti potinoolja ja pikapeetri vahelt läbi ja hoiti ettekujutatud hädaohu poole. Seesugust viisi esineb praegugi veel palju Kreekas ja Itaalias (Grenzboten, 1877, nr. 15). Aga see viis on nakkunud eesti noorsoossegi, vähemalt linnades õige rohkesti; maal on mulle seda koguni harva silma puutunud. Vististi on põidlapidamiskomme muistne klassikamaade pärand; sealt on ta levinud Saksamaale ja Saksamaalt meile kas üksikute isikute või kirjanduse kaudu (E. Schnippel, Volkskunde von Ost- und Westpreussen, lk. 88).

Muistne põidlapidamisviis kestis kogu keskaja Itaalias edasi meie päevini. Missuguseks üldiseks kombeks põidlapidamine mitte ainult lihtrahva seas pole saanud, vaid ka kõrgemates ringkondades, tunnistab see asjaolu, et Naapoli kuningas Ferdinand I ennast iialgi avalikult ei näidanud muidu, kui ta kätt taskus hoides seal ühtlasi põialt ei pidanud, et hoiduda kurja silma eest (R. Andree, Ethnographische Parallelen und Vergleiche, lk. 45), seda niisama kartes kui itaalia talunaised, kes kätt põlle alla pannes põialt peavad, kui kiidetakse nende lapsi (M. Andree-Eysn, Volkskundliches, lk. 119). Niisama teevad serblased, kui neid kiidetakse (J. Teichmann, Mélusine, 8. 107).

Saksamaal, nagu tähendatud, ei tuntud vanemal ajal põidlapidamist. Mööda minnes nimetatakse seda harukorral. Grimm on seletuse kuulnud: põidlapidamisega hoitavat kinni kurje vaimu (Wörterbuch I, 848); M. Heyne annab seletuse, et põial avaldavat erilist jõudu ja väge, sellepärast näidatavat teda (Wörter-

buch I, lk. 551). Igatahes näikse põidlapidamine Saksamaal mineval sajandil ikka enam levinud olevat. Heinrich Laube kirjutab riigimehe Lichnovsky kohta: kui ta tahtis kõnetoolilt kõnelda, hüüdis ta mulle: pidage mulle põialt! (Das erste deutsche Parlament). Isegi Moltke uskus põidlapidamise häid tagajärgi, korra tähendades: Esmaspäeval pidage mulle põialt! (Werke IV, lk. 75).

E. Schnippel väidab, et mineva aastasaja lõpuni põidlapidamist lihtrahva hulgas vähe tuntud ning tarvitatud, küll aga haritlaste seas (Volkskunde, lk. 87). Praegusel sajandil sellevastu on sakslaste seas põidlapidamine väga üldiseks saanud. 1919. aasta¹ kirjutab keegi haritud naisterahvas: Meil ei või maal enam julge olla. Pigistage põialt! — Põidlapigistamine pidi naisterahva meelest abi tooma, et Preisimaal julgemalt võiks elada, mõju avaldama seega poliitilise ja sotsiaalse elu arenemisse. Sõja ajal pidas keegi vangistatud saksa sõdur põialt, et seltsimees saaks läbi traataia prantsuse koondusleerist ära põgeneda. Keegi naisterahvas palus jälle kirjas oma isa, talle põialt pidada, et väljasõidupäeval oleks ilm ilus (Schnippel, Volksk., lk. 87). Lühidalt, sakslaste seas loodetakse põidlapidamisest abi iga ettevõtte kordaminekuks, ükskõik, missugune see ettevõtte ka oleks, kas kosjatee, kauplemine, põllutöö, heinategu, keetmine, küpsetamine, kohtusseminek.

Seega ei piirdu põidlapidamine saksa noorte seas mitte ainult eksamitega, vaid emadki otsivad sellest mõnel puhul lastele abi. Emad peavad põialt, et kuri silm ei teeks lastele kahju, et hea käekäik kehtaks edasi, aga ka siis, kui lastele mingisugune viga on juhtunud. Lapsed omalt poolt peavad põialt, kui räägitakse emade tervisest (Wiener Zeitschrift für Volkskunde, 1927, lk. 85). See tuletab meelde meil mingisuguse isiku kiitmist; kiidetud isik sülitab silmakirjaks mokaadega ja katsub vastu vaielda. Eestist ei ole ma ometi kuulnud, et keegi põialt peaks vastukaalulks kiidule järgneda võiva halva tagajärje vastu.

Veel arvatakse Saksamaal, et põidla püstitõstmine laulatuse ajal kindlustab põidla tõstjale valitsuse majas (Sartori, Sitte und Brauch I, lk. 87). Niisama arvatakse kaitset leida kurja koera vastu, kui sõnu lugedes mõlema käe põidlad peosse pigistatakse (Wuttke, Der d. Volksaberglaube, lk. 237). Hullu koera ei tarvitse karta, kui hammustatakse parema käe põialt. Veel olgu nimetatud, et sakslastel laseb kaardimängija kedagi teist pidada põialt mängu eduks (Wuttke, lk. 636). Põialdega ei tohi vastastikku mängida, — muidu mängitakse vanapaganaga (Drechsler, Sitte, Brauch II, lk. 124).

Põidlapidamine oli muiste nii-ütelda põlguse sümbol; see vastas umbes meie „lakkuandmisele“. Põlguseavaldus pidi aga vanade arvates kahjutegeva võimu just eemale peletama. Aja jooksul arenes kahjutegeva võimu eemalepeletamisest kordami-

neku mõiste, nagu see Eestis tükitab esile, ehk küll Eestiski põlguse mõiste sõrmede vahelt välja pistetud pöidla näitamisel ei ole hoopis tundmata. Sõrmede vahelt läbipistetud pöidla näitamist kutsutakse trääsiks. Trääsi, trääsu näidatakse, kui kellegi juttu ei usuta, aga vahel ka, kui kedagi pahasel meelel minema saadetakse (E. XIV, 47).

Lõunamaalased lasksid teha pöidlapidamis-amulette kalliskividest, elevantiluust või metallist ja kandsid neid alati kaitseks ähvardava hädaohu vastu (O. Jahn, Berichte über die Verhandlungen der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1855, lk. 80). Pöidlapidamis-amuletti tuntakse võõral maal isegi kosimis-abinõuna. Talupoiss saadab oma valitule hõbedase pöidlapidamis-amuleti. See on kosimise märk poisil poolt. Saadab neiu amuleti tagasi, siis on see märgiks, et ta kosimise tagasi lükkab; saadab aga neiu poisile vastu hõbedase südame, tähendab see jaatavat vastust (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, Berlin 1900, X, 448).

Veel tuleks nimetada iseäralikku pöidlahoidmist. Soomest pärit olevates ringkondades pandi Peterburis aasta 40 eest mingisuguse kavatsuse otsustamisel või asja kindlakstegemisel otsustajate poolt pöidlal vastamisi teineteise peale ja öeldi sel puhul: tum pää = pöial peale! Pöidla panemine pöidlale pidi nagu pitsner kinnitama dokumenti või nagu okupatsioonialal isikutunnistuse alla pöidla vajutamise tõendama, et tunnistus tõesti kuulub samale isikule. Karjalas pannakse mingisuguse kokkuleppe kinnituseks sõrm peale. Eestist ei ole mulle niisugust pöialde vastamisipanemist silma puutunud. Peterburis tarvitatud sõnad tunnistavad, et viimane komme pärineb rootslastelt.

Pöidla panemist pöidlale tuntakse sakslastegi seas. Viinis tarvitatakse niisugust kommet mingi lepingu kindlustuseks (Wiener Zeitschrift für Volkskunde, 1927, lk. 85). Pöidla panemine pöidlale astub seesugusel puhul käte tavalise kokkulöömise asemele, milline komme ju niisama peab kinnitama mingit kokkulepet. Eestis igatahes on käte kokkulöömine vanemate isikute seas tavaline nähtus.

Pöidlapidamine tuletab veel noorte teist kommet meelde, saavutada õnne ja kordaminekut. See on abiotsimine väikestelt valgetelt elevantidelt, mida on Eesti ajal mõnesugustes suurustes kauplustesse müügile ilmunud. Vene ajal ei mäleta ma neid olevat näinud. Noored pistavad eksamile minnes elevanti tasku, arvates, et siis eksam hästi korda läheb. Teised jälle peavad pöialt ja elevanti samal ajal, s. o. suruvad elevanti sõrmede vahel peetava pöidla alla. Kardan aga, et elevantiusk valmistab mõnele niisama üllatusi kui pöidlapidamine. Korra kaebas keegi: pistsin küll kolm elevanti tasku, aga siiski läks eksam halvasti!

Olgu veel nimetatud, et kordamineku teadasaamiseks silmad kinni pigistatakse ja kummagi käe üks sõrm teise käe väljasiru-

tatud sõrme vastu pistetakse. Kui nad teineteise vastu satuvad, on asi kindlustatud, vastasel korral mitte.

Ülepea peame konstateerima, et meie päevil lööb mõni muistne ebausukomme uuesti õitsele, tihti natuke moderniseeritud kujul, ja levib mõnikord sealgi, kus teda enne ei tuntud, levib isegi haritlaste hulgas. Haridus ei kaitse ebausust eest!

M. J. Eisen.

Kuidas kaotati soome-mongoli keelte akadeemikukoht Vene Teadusteakadeemias.

Kui viimne akadeemik soome-mongoli keelte alal dr. Ferdinand Johann Wiedemann töötas oma eesti-saksa sõnaraamatu kallal, mis ilmus 1869. a., oli tema kaastööliste hulgas ka noor gümnaasiumiõpetaja Jakob Hurt. Hiljemini jätkas Hurt oma kaastööd Wiedemannile, seletades kirjateel ja suusõnal võru murde iseärasusi ja aidates lahendada eesti keele süntaksi keerdküsimusi. 1875. a. ilmunud eesti keele grammatika (Grammatik der ehstnischen Sprache) eessõnas avaldab Wiedemann Hurdale tänu tema väsimatu kaastöö eest ja rõhutab seejuures tema põhjalikku eesti keele tundmist. Hinnates Hurda suurt huvi keeleteaduse ja rahvaluule vastu, samuti ka tema haruldasi võimeid, äratanud vananev akadeemik noores kaastöölises lootuse, et temagi võib kord tõusta akadeemikute pere liikmeks.

1880. a. siirdus Hurt Venemaa pealinna Jaani koguduse hingekarjase-ametisse. Peterburis tutvunud ta Wiedemanni kaudu ka teiste akadeemikutega, kelle teaduslikud tööd teda huvitanud. Sagedasti külastanud ta Wiedemanni, kellega koos arutelnud küsimusi eesti keele ja rahvaluule alalt, uurimistööde kavu ja nende teostamise võimalusi. Nende arutluste puhul kinnitanud Wiedemann Hurdale, et kui Teadusteakadeemias tuleb tema järglase — uue akadeemiku valimine, esitab ta omalt poolt ainult ühe kandidaadi, nimelt J. Hurda, ja kui ta valitakse akadeemikuks, siis akadeemia toetab ka tema rahvaluulekogude väljaandmist. Nõnda kasvanud Hurdal lootus, et pärast Wiedemanni lahkumist akadeemiku-ametist valitakse tema Teadusteakadeemia liikmeks soome-mongoli keelte alal, millises ametis tal avaneb võimalus viia edukalt lõpule oma elutöö — eesti rahvaluule kogumine, uurimine ja väljaandmine akadeemia kulul. Et ei tuleks puhtvormilisest küljest takistust tema valimisele, kaitses Hurt 1886. a. Helsingi ülikoolis väitekirja „Die estnischen Nomina auf -ne purum“ ja omandas keeleteaduse doktori astme.

Akadeemik Wiedemann suri 1887. a. detsembris. Kahel järgneval aastal ei olnud uue akadeemiku valimisest midagi kuulda. 1890. a. esitas dr. J. Hurt Teadusteakadeemiale kaks aruannet (ühe kevadel, teise sügisel) eesti rahvaluule kogumise ning uurimise tööst ja jäi ootama uue akadeemiku valimist, olles kindlal arvamisel, et akadeemik Wiedemann on soovitanud teda enese järglaseks soome-mongoli keelte alal.

Oma teises aruandes¹⁾ (p. 5) juhib Hurt tähelepanu uue akadeemiku lähemale ülesandele: see peaks olema esijoones akadeemik Wiedemanni poolelijäänud tööde jätkamine. Kadunud akadeemik kavatsenud asuda kindla kava järgi eesti keele murrete põhjalikule uurimisele, millel oleks eriline tähtsus soome-ugri võrdleva keeleteaduse seisukohast, kuid tema kõrge vanadus ja surm ei lasknud tal seda kavatsust teostada. Tunnustades eesti keele murrete süstemaatilise uurimise vajadust tähendab Hurt, et tema suured rahvaluulekogud, mille üksikud osad on üles

¹⁾ See aruanne on trükitud Teadusteakadeemia korraldusel 1891. a.

kirjutatud täpsalt kohalikes murdeis, võivad kõigiti soodustada seda uurimist.

Järgmisel aastal pöördunud Hurt Teadusteakadeemia alalise sekretäri (непрерывный секретарь) poole, kellega ta olnud tuttav, ja palunud talt lähemaid teateid uue akadeemiku valimise kohta. Oma suureks üllatuseks kuulnud ta sekretäriilt, et akadeemia otsuse järgi Wiedemannile järglast ei valitagi. Kui vanadusest nõrgenevalt akadeemikult küsitud, keda ta soovib enese järglaseks soome-mongoli keelte alal, vastanud ta, et pole enam vaja temale järglast valida, sest soome-ugri keeled Venemaal on nõnda põhjalikult läbi uuritud, et uuel akadeemikul ei oleks sel alal enam midagi teha. Seepärast tuleks tema arvates ära kaotada see ülearune akadeemikuamet ja vabanevad summad (akadeemiku palk, korteriraha j.m.t.) määrata vene keele murrete uurimiseks, mis seni on kannatanud rahapuuduse all. Selle autoriteetliku ettepaneku põhjal otsustatudki ära kaotada soome-mongoli keelte akadeemikukoht Vene Teadusteakadeemias.

Missugune pettumus! Akadeemikust sõbra äratatud ja aastate kestes hellitatud lootuste täidumise võimalus oli nii ligidal — ja korraga — kõik purustatud sellesama sõbra nõrkuse läbi!

Hurda arvates põhjutanud Wiedemanni kahetsemisväärse sammu tema vanadusenõrkus. Ta hakanud kartma, et uus akadeemik tema teaduslikku tööd jätkates paljastab tema töis (grammatikais ja sõnaraamatuis) leiduvad puudused ning vead ja vähendab seega tema üldtunnustatud autoriteeti keeleteadlaste peres. Et ära hoida oma autoriteedi kõigutamist, astunud ta selle jõhkra sammu.

Hurt aga ei ole sellest kunagi avalikult kõnelnud ega kirjutanud — lugupidamisest oma sõbra suure teadusliku töö vastu, mida ta mõistis vääriiselt hinnata.

Hiljemini liikus sellesama loo kohta kuuldus, mis seletas vana akadeemiku väärsammu välise survega. Kui kõrgemais saksa ringkonnis oli teada saadud, et J. Hurt kavatses kandideerida akadeemikukohale, leitud vaja olevat selle kavatsuse teostumisele vastu töötada. Et sakslastel ei olnud ühtegi kandidaati, kes oleks võinud edukalt võistelda J. Hurdaga akadeemiku valimistel, siis otsustatud valida kahest pahest väiksem: enim kadugu akadeemikukoht, kui et ta saab eestlasele. Akadeemik Wiedemannile tehtud sõprade poolt ülesandeks — esitada parajal momendil Teadusteakadeemiale akadeemikuameti kaotamise ettepanek motiveeringuga: soome-ugri keeled on juba nõnda põhjalikult läbi uuritud, et uuel akadeemikul ei oleks sel alal enam midagi teha; teaduse huvides kaotatagu see ülearune akadeemikuamet ja seeläbi vabanevad summad määratagu vene keele murrete uurimiseks. Sõprade tungivale pealekäimisele mõõndudes teinudki Wiedemann oma ettepaneku akadeemiale.

Märkus. Eelnevas kirjutises toodud andmed on osalt saadud end. „Oleviku“ toimetajalt A. Grenzstein'ilt, kes peaaegu iga aasta veetis mõned päevad Peterburis ja külastas oma sealseid sõpru ning tuttavaid. Ühe külastamise ajal 90-dail aastail jutustanud Hurt talle oma vahekorraest paarikümne aasta kestel akadeemik Wiedemanniga, oma kavatsustest ja lootustest, mis akadeemikust sõber temas äratanud, ja nende lootuste saatuslikust purunemisest.

J. Tamm.

Natalie Johanson-Pärna.

Läinud aasta 15. novembril möödus 50 aastat tollest hetkest, kus C. R. Jakobsoni vanem õde Natalie Johanson-Pärna astus esimese naisena Eesti Kirjameeste Seltsi kõnetooli, kartlikkus südames ja vabandus huulil:

„Palun teid mitte võeriti minu peale vaadata, et kui naisterahvas olen julgenud kõnetooli astuda ja ühe seltsi ees avalikult kõnelda, mis seni ajani meie maai meeste asi on olnud.“

Natalie Johanson-Pärna sündis oma vanemate teise lapsena 15. (3.) aprillil 1843 Tartus. Oma lapsepõlve veetis ta Tormas, kus ta isa Aadam Jakobson ja pärast vend Carl Robert olid kõster-kooliõpetajaiks. Torma kihelkonnakoolis sai ta ka oma hariduse.

C. R. Jakobsoni konflikti tõttu mõisaomaniku v. Liphardt'iga oli perekond a. 1861 sunnitud Tormast lahkuma ja asus ühes Carl Robertiga Jamburisse, kuhu viimane sai kõster-kooliõpetaja koha. Pärast Jakobsoni siirdumist sealt Peterburisse asuti elama järgmise venna juurde, kes oli saanud mõisavalitseja koha Tartumaal. A. 1866 abiellus Natalie Jakobson Rannu kõster-kooliõpetaja Pärna'ga (Perna), kes oli olnud C. R. Jakobsoni koolivend Valga seminaris. A. 1878 suri Pärna, jättes oma naise kolme väikese lapsega saatuse hoolde.

Energiline Natalie Pärna ei heida siiski meelt, vaid ruttab Tartusse taanlanna Clausson-Kaas'i üheaastasele käsitöökursusele, et siin omandada teadmisi elukutseks, millega toita oma peret. Keset kibedat tööd sünnivad tal siin ½ aastat peale mehe surma kaksikud — pojad Elmar ja Nikolai. Järgmisel aastal täiendab ta end omal alal kolm kuud Viiburis, kus esimese sinna õppima sõitnud eesti naisena saab sooja vastuvõtte osaliseks, mida kirjeldab pärast tagasiõudmist „Sakalas“.

Jõudnud tagasi kodumaale, asutab ta Soome ja Taani eeskujul a. 1880 Tallinnas kaheaastase kursusega käsitöökooli, mis töötab esialgu Narva maanteel Linda Laevaseltsi majas (praegune võõrastemaja „Room“), pärast Vaksali puisteel nr. 18.

Oma laiaulatuselise programmi ja juhataja tublidusega võidab uus kool peagi laialdase poolehoiu. Esialgu õpib siin ka sakslasi ja saksa võimuhed suhtuvad koolisse heatahtlikult, soovitades pr. Pärnale uusi õpilasi. Aga niipea kui saadakse teada, et juhataja on Carl Robert Jakobsoni õde, lahkuvad saksa soost õpilased kohe koolist ja äsjane sõbralikkus muutub kurjaks opositsiooniks, mis küünib isegi tagakiusamiseni politsei kaudu.

Kool tühjaks siiski ei jäänud. Et rahvusliku ärkamise lained käisid veel kõrgelt, saadeti ärksamaist eesti kodudest üle kogu maa tütreid Jakobsoni õe juurde kauneid käsitöid õppima (Hiiumaalt, Saaremaalt, Võrumaalt, üks isegi Moskvast). Õpilaste arv kõikus kolmekümne ümber. Klassisüsteemi siis ei tuntud. Igaüks võis astuda kooli, millal soovis, ja lõpetas kooli, kui kogu programm oli läbi võetud.

Kooli juures oli ka internaat maaõpilasile. Töötunnid kestsid kella 9—1 enne lõunat ja pärast lõunat töötati veel 2—3 tundi. Vabadel tundidel pandi rõhku liikumisele vabas õhus ja elustati töötamisel ära vajunud liikmeid vabade võimlemisharjutustega, milleks andis juhatusi pr. N. Pärna teine abikaasa Jakob Johanson-Pärna, kellega esimene tutvus oma venna matustel ja abiellus sama aasta 1. septembril, millise sündmuse

Natalie Johanson-Pärna
sügisel 1882.

puhul kogu osavõttev õpilaskond, nagu pidulikel silmapilgel alati, esines rahvariides — isegi noorpaari laulatusel Issanda Muutmise kirikus.

Peale käsitöö harrastati selles õppeasutises veel muusikat. 2 korda nädalas peeti lauluharjutusi Adolf Daniel'i, sõdareist-eestlasist komplekteriidud nn. „Leitud koori“ ellukutsuja juhatusel („Leitud koor“ olnud tol ajal tuntud, käinud kontserteerimas isegi Soomes).

Et pr. J.-P. kooli õpilaste seas leidis väärtusliku häälematerjali oma-ajad, kujunes kooli kahekordne kvartett „Linnutaja koor“ lugupeetud laulukooriks, kes laulis ainult eesti laule ja andis kontserte peale Tallinna veel Tartus, Haapsalus ja mujal, äratades igal pool vaimustust. Eriti soojaks kujunenud vastuvõtt Tartus (8. juulil 1884), kus vana „Vanemuise“ trepil saabuvaid rahvariides neide olid vastu võtnas Hugo Treffner, Aleksander Sõrd ja dr. Mihkel Veske. Viimane, kergesti süttiv, nagu ta olnud, haaranud kaabu peast, keerutanud seda kõrgel õhus ja hüüdnud:

„Neiukesed, noorukesed,
Linalakka linnukesed,
Käharpeaga kaunikesed“ jne.

Et kool ei saanud mingit toetust, oli selle ülalpidamine muidugi väga raske. Juhatajal oli toita suur pere (abikaasal, kes oli loobunud õpetajaametist, mida ta oli pidanud mõned aastad, ei õnnestunud enda ja oma naise rahvusliku meelsuse tõttu saada uut kohta) ja maksta terve majakorra üür; ka koolis tehtavate tööde materjal oli kooli poolt. Ainukeseks kindlaks tuluks oli õppemaks. Lisatulusid püüti hankida kooli pidudest ja õpilaste töödest korraldatud näitemüükidest. Pr. J.-P. majanduslikud mured väljenduvad selgesti tema kirjas, mille ta on saatnud Läänemaa seltskonnategelasele Jaan Veiderman'ile 15. VI 1884 peale Haapsalus korraldatud „Linnutaja koori“ kontserti: „Nii kui Haapsalu härrad minule teatasid, on nemad minule 10 rubla veel rohkem andnud, kui üle jäänud on, sest mina sain 155 rbl. Sellest läheb 55 rubla koori reisisuludeks, mis võlgu võtma pidin, 100 rubla on siis puhaskasu koolile, mis meie kohta õige suur asi on, sest minul oli neil päevil kooli korteriüüril veel 120 rubla maksta ja võisin siis seda teha, mis muidu võimatut asi oleks olnud, sest et meil enne oma näitemüüki mitte mingisugust sissetulekut ei ole, aga igapäev materjali tarvis on, mis ka võlgu võtma pean. Kas aga asjad müüdud saavad, on teadmata — see on, mis minu elu nii üliväga raskeks teeb, et vahest ei tea, kuidas niimoodi edasi töötada...“

Kõigist muredest hoolimata oli Natalie Johanson-Pärna alati heatujuline, tasakaalus, valmis lohutama teisigi: „Meie peame endid üle oma elu olekute tõstma, kõrgel üle nende seisma, et nemad meid murda ei saaks“¹⁾.

Veel muikski ettevõtteiks peale koolitöö ja perekonnamurede jätkus pr. J.-P. huvi; eriti suhtus ta vaimustusega kõigesse, millel oli mingi patriootiline eesmärk. 20. okt. 1882 mängis ta oma lähemate tuttavatega Viljandi Põllumeeste Seltsi uue maja õnnistamise puhul oma venna näidendit „Artur ja Anna“, esinedes suure eduga mõisaproua osas.

Pr. Johanson-Pärna käsitöökool esines omal ajal rahvusliku pesana, millest paljud noored neid rahvuslikku vaimustust oma tulevasisse eesti kodudesse kaasa viisid. Seda tuleb pidada Natalie Joh.-Pärnale suureks teeneks, sest tol ajal oli eesti meeste kodudes saksastunud naiste tõttu üldiselt valitsemas saksa keel ning meel. — Omas Eesti Kirjameeste Seltsis peetud kõnes „Eesti tütarde haridus“, mis ilmus ka trükis ja äratas elava poleemika, kaebab Natalie Johanson-Pärna, et eesti tütarlaste haridusele on pandud senini nii vähe rõhku, ja nõuab eesti naisele, kui tulevase eesti kodu rajajale ja eesti emale suuremat haridust, sest „tahab üks

1) Kirjast Lilli Suburg'ile.

rahvas kõrgema kultura järje peale saada, siis on hädasti tarvis, et tema ka oma tütarde hariduse eest kõigest jõust hoolt kannab“. Ja edasi: „Mees olgu küll kõrge vaimuga, ta olgu agar isamaa põllul töötegija, ta olgu tubli põllumees ja maja tarvituste eest hoolitseja: — rõõmu ei saa ta iial tundma, kui tema naine tema tööst osa võtta ei mõista; tema väsih ära, sest temal ei ole siis kodus puhkamise paika, kust oma tegevusele jälle uut töö jõudu saada.“

Ta kurjustab, et senini on tütarde ettevalmistusele nende tulevasile ülesandele nii vähe rõhku pandud — on harrastatud vaid mingit ühekülget õmblusmamslite kultuuri või on saadetud tütreid saksa ümberrahvus-tamisveskeisse — ja rõhutab, et esimesel kohal seisku siiski naise ettevalmistus ta tulevasile ülesannetele ta perenaise- ja emakutses: „peab selle eest agarasti tööd tegema ja hoolt kandma, et meie rahvas koolisi

Linnutaja koor.

I rida (vasemalt paremale): Helene Tamm Hiiumaalt (prof. J. Kõler'i poolt Tallinna Kaarli kiriku altaripildil kujutatud Kristuse algkuju tütar), Marta Pärn, Adolf Daniel (koori juhataja), Matilde Sarov, Alvine Kingissepp Saaremaalt (Viktor Kingissepa tädi).

II rida: Marta Pulberg, Ida Daniel, Katariina Soop Moskvast, Kristine Lettner (pärasine halastajaõde; osa võtnud kõigist tähtsamaist oma-aegseist rahvuslikest sündmusist).

alustaks, kus meie tuleviku kasvatajad mitte hilparakaks ei muudeta, vaid kus nemad muu teaduste kõrval ka oma südant ja elu viisisid hariks, kus maja tallitus, söögide tegemine ja kõiksugu tööde õppimine neid ees-tuleva elule ette valmistaks.“

Kõneleja lõpetab oma ettekande veendega: „Eesti rahval on praegu väga vähe tütarlaste koolisi ja ühes sellega mitte mingisugust naisterahva haridust, aga teda on meile hädasti tarvis, kui meie edasi jõuda tahame, kui meie tahame, et meie poisid ja tütreid auusas Eesti vaimus üles kas-vaksivad, et meie tütreid ei läheksivad mitte võera õpetuse paikadesse ennast

ära rikkuma ihu kui ka vaimu poolest: — kui me tahame, et vaimu valgus hakkaks tõesti meie isamaal paistma...“

A. 1885 oli N. J.-P. sunnitud sulgema oma kooli, sest ta siirdus perekonnaga elama Peterburisse, kuhu mehel lõpuks õnnestus saada koht. Seal asus ta tööle oma laiaulatuselise käsitöö-õpperaamatu kallale, mille ta kavatses välja anda kuues andes, millest ainelisil põhjusil ilmus aga ainult 1 vihk.

Ta võttis elavalt osa pealinna eesti seltskonna elust, olles Peterburi Eesti Seltsi naiskomitee juhataja. Tema külalislahkes kodus leidis iga võõrsilviibiv eestlane sooja vastuvõtu.

Kasvatanud üles oma lapsed tublideks inimesiks, kellest vanem tütar Marta Pärna oli Valga naisgümnaasiumi juhataja ja pojad Elmar ja Nikolai Pärna õppejõududeks Peterburi kõrgemais õppeasutis, ja maitsnud veel harmoonilise perekonnaelu õnne, kustub 20. juulil 1915 Volosovo's Natalie johanson-Pärna eluküünal, mis oli leegitsenud pikalt ja soojendavalt.

M. Veiderman.

Kirjanduslik ülevaade.

A. H. Tammsaare: Tõde ja õigus IV. Romaan. Noor-Eesti Kirjastus Tartus 1932. 454 lk. Hind 6 kr.

Nagu „Tõde ja õiguse“ kaks eelnenud köidet, on ka neljas köide paiguti väsitav raamat seetõttu, et autor arendab sündmustikku peamiselt tegelaste omavaheliste kõneluste või üksikute peategelaste pikkade mõtiskelude varal. Vägagi väheütlivate kõneluste rohkus tundub sageli tarbetu liiglihana ning jätab mulje, et autor pole ainet küllalt läbi töötanud ega täitsa tihedaks sulatanud.

Romaani neljanda köite sisuks on kahe eelnenud jao keskkujuuna figureerinud Indrek Paasi vahepeal sõlmitud abielu purunemise kirjeldus ja sellega seoses abielu-probleemi laiaulatuselisem teoreetiline käsitlus, kusjuures taustaks on iseseisvaks saanud Eesti tõusiklik seltskond oma pahede ning ebavoorustega. Seltskonda kujutav osa haarab seejuures nii kaugele ja sügavale, et romaanis õieti rööbiti jookseb kaks sündmustikku: psühholoogiline abieluliste suhete analüüs ja tugevasti irooniasse kastetud ajakajastus.

Väljudes lähtekohast, et kauakestvad sõjad ning poliitilised nullistused on alati rikkunud inimesi ja hävitanud voojust, kirjeldab autor meie-aegset seltskonda ja selle mentaliteeti äärmiselt tumedais värves ja ilmse põlguse ning halvustusega. Saame masendava pildi müüdavast, vaimliselt mandunud massist, mille tähtsaimaks elu-eesmärgiks on raha-hankimine ükskõik mil viisil ja lõbutsemine kas oma või teiste kulul. Eriliselt esile tõstetud on üldiselt ühelaadilise hingeeluga massi seast pankrottmeister Kõögertal ja tema suurejooneliste tehingute tõttu maksuraskustesse sattuv väikesemakaliibriline äriteja Vesiroos; esimene neist jõuab tänu headele suhetele ja pankrotitegemise oskusele taas haljale oksale, kuna teine laskub järjest sügavamale ega suuda end päästa mingisuguste võtetega.

Mööndes, et romaan annab pärast sõjaaegsest tõusiklikust seltskonnast ja selle mõttemiisist üsna tõetruu pildi, ei tahaks ometi leppida sihilikkude üldistustega, mis tunduvad veenda tahtvat, et säärane on kogu praegune eesti seltskond. Tegelikult saame romaanis siiski pildi vaid ühest seltskonnaosast, olgugi see väga suur ja kaaluv ning eeskätt silmapaistev osa.

Kui arvukas kõrvaltegelaskond jätab tüütav-tülgastava tühisuse ja

vaimlise mannetuse mulje, siis on peategelane Indrek küll vaimliselt võrratult arenenud, jääb aga teistega võrreldes tunduvalt kahvatumaks kirjandusliku kujuna. Osalt seletub see sellega, et Indreku kuju on mõeldud — nagu romaani kahes eelnenudki jaos — peamiselt autori töö-otsingute ja tõekspidamiste väljendajaks, osalt aga Indreku suurel määral passiivse iseloomuga üldse. Ühelt poolt rohkem mõtleja kui teotseja (lk. 14), teiselt poolt põhimõtteliselt keelduv oma ligimeste intiimelu mõjustamast (lk. 189), ei oska ega suuda Indrek kuidagi takistada oma abielu sisemist kokkuvarisemist. Ta jääb ajuti koguni nii passiivseks, et õrnatundelisus jätab ükskõiksuse ja teatav vaimuinimese üleolek tuimuse mulje.

Kui Indrek mõtleb liiga palju, siis Indreku naine Karin üldse ei mõtle, vaid ainult räägib, — uskumatult palju ja uskumatult tühiselt! See otsekui vulisev oja alatasa rääkiv kana-ajuga naine on romaani mõjusaimaks kujukse ning ühtlasi õudsel-mõjusaimaid kujusid meie kirjanduses üldse: tuhandekordselt suurendatud päevapilt naised, kelle ülimalt ning ainsaks sooviks on olla alati võluv, ilus ning noor ja kes selle soovi painavas küttes ei hooli oma mehe tundeist ega laste olemasolust, vaid aina muliseb rääkida, üle voolates jubedalt-naivseist enesepaljustusist või niisama jubedalt-naivseist rumalusist. Teataval määral Karini vastandkujuks loodud kõrvaltegelases Idas tekitab õudust Karini muretu mäng iseenda ja oma mehe tunnetega (lk. 382), kuid Karin ise ei näe kuristikku, mille serval ta edvistades askeldab. Ta ei näe ega mõista, mäherduse lagastaja ja hävitajana ta toimib oma ning teiste meeste hingedes, mis on temale vaid enesepeegelduse- ja oma võluvuses veendumise vahendeiks.

Abielu Karini taolise naisega võiks õnnelik olla vaid siis, kui mees oleks tugevam ning juhtiv pool, mida Indrek ei taha ega suuda olla. Indrek nõuab naiselt, ta olgu iseseisev inimene oma isiklikkude veendumuste ja tõekspidamistega. Karinit ei huvita aga kahjuks mingisugused tõesed, vähim veel Indreku „inetud tõesed“ ning mõtiskelud; oma alalise mõtiskluse ning juurdlemise ja töö-otsimisega Indrek aina õ n e s t a b Karini niigi pinnapealset hingeelu (lk. 274—275).

Indreku ja Karini kokkusobimatuse tõttu muutub nende abielu aja jooksul lakkamatuks sõnelemiseks ja söimlemiseks, vastastikuseks „solgiämbrite tühjendamiseks“ (lk. 367), kuni nad mitte üksi lugejale ei tundu kahe o g a r a n a, vaid ka iseendile (lk. 369).

Kogemused Kariniga viivad Indreku paratamatult veendumusele, et „mees ei pea kunagi oma viimast eluõnne või elusaatust siduma naisega“ (lk. 357), vaid peab leidma ülima rahulduse iseendas. Kuid küsitavaks jääb, kas see veendumus on lõplik; veel küsitavamaks jääb, kas see on ka autori veendumus. Tekib mulje, et autor ei leiagi lõplikku lahendust praegusel ajal nii aktuaalsele küsimusele. Õnnelikule lahendusele vihjab küll Indreku lihtsasüdameline ja kaunis kõnelus abielulise ühtekuuluvuse üle lk. 374, tegelikult aga lahenevad romaanis õnnetult isegi kõrvaltegelaste abielud.

Romaani lõppstseen ei too lahendust ei probleemisse üldse ega peategelaste suhetesse. „Armastus“, millest räägib romaani viimne lause, pole see ühtekuuluvus, mis Indrekule kord tundus abielu-ideaalina, vaid teise poole aheldada tahtmine oma nooruse veetlusega, mis juba looduse-seaduste tõttu ei saa olla kestva õnne pandiks. Pealegi viib romaani lõpp eriteldava küsimuse ootamatu võttega seniselt hoopis uuele tasemele, missugune võte ei saa olla rahuldav ei kompositsiooniliselt ega sisuliselt.

Oma pealkirja õigustab „Tõe ja õigus IV“ vähem kui eelnenud köites ega ole see ka mingiks lõplikuks kokkuvõtteks kõigele eelnenule. Tähelepanu väärrib teos siiski praegu nii põletavate küsimuste laiuala-

tuselise käsifluse ning paiguti õige sügavale küündiva eritlusega ja kaasaegse ühiskonna mõõduandvama osa tugevajoonelise iseloomustusega, millele meil esialgu pole kõrvale seada midagi nii ulatuslikku.

M. Sillaots.

Johannes Schütz: **Maha rahu!** Eesti Kirjanikkude Liidu kirjasutus 1932. 78 lk. Hind 2 kr. 90 s.

„Maha rahu!“ ei taha olla valimik luuletisi, mis kõige pealt püüaksid igauks enda ette üllatada n. n. „luulelise“ nägemise ja vormimise erivahenditega — kuigi neid kvaliteete omab kõrgel määral mõnigi number kogus. On selge, et kõike kannab siin ühtlane elutaju ning ühtlane tahe: maha rahu!, ja et vaatamata žestilisele pealkirjale võib (ja tuleb) seda värsiraamatut mõista hoopis lihtsamalt kui muud meie praegust luulet. Võib jätta kõrvale kartused luule kui mingi müstilise kõrgeima kunsti ees; ilmneb, et siin sõnastab oma elamusi autor, kes ei püüa mitte niivõrt erineda „publikust“, kui võrd tahab olla ja on nüüdisinimene kõiges avaras tegelikkuses, ja nimelt puhastatud tegelikkuses. Puhastus tuleb siit välja ainult-nautleva elu- ja enesepeegelduse, eri tundmusvarjundite mängu mängu pärast, mida peamiselt ja nii huvitavalt oskab serveerida modernne või vähemalt eile modernne olnud luule. Võrreldes tolle laadiga on Schützi värsimaailmas vaateala põnevalt avardunud: siin ei jää „profaansena“ väljapoole lüürilise kunsti piire ei praeguse teadliku inimese vaim ega tahe, ei tegelik välismaailm ega mõistuse kaugemadki taotlused; tundmus ei lokka üksi kõikematva lüürilise massina üle tõelikkuse, vaid läbib nähtut ning tunnetatut selle valgusega, mis annab elule elamisväärtuse ja tahte jõu.

Kuigi „Maha rahu!“ ei puuduta peaaegu reagi tavalisimat lüürika süžeed, armastust, ega paku kuigi tihti loodusemeeleolusid, tajub lugeja ometi kõikjal tugevat lüürilist põhitooni, otse tundmuslikku pinget — sõnastusest, mis kujutab linnulennult rahvaste saavutiste ümberaalset panoraami, mõtisklevaist eneseavaldusist kui ka töötava linna kirjeldusest. Siit leiab võtme Schützi luule ja kogu „uuslüürika“ mõistmiseks: tundmus on siin võimeline saatma inimesteadvust kõigis tema retkesuundades, võimeline selleks, et tugeva haardega tuua inimesele südame lähedale praeguse elu kõige laialdasemad avaldused ja võitlused, mida omal ajal peeti võimalikuks käsitleda kõikjal mujal, kuid vaevalt väärtustati lüürikas. Saab mõista „uut elutunnet“, mille eest võitleb Schütz, kui vastväljendatud uue tundmuslikkuse definitsioonile lisada, et võib-olla selle elutaju vitaalseks keskoks on tajumus oma kehas — usaldus kehasse. Pandagu tähele, kui sagedasti „Maha rahu!“ autoril keset väsimust ja kahtlusi jääb toeks „lihasten vahelduv jõud“ („Käsi põsikul“, „Hingetuisk“), kuidas „Treipingil“ on läbi imunud füüsilise töö karastusest.

Ent oluliseks jääb Schützi viimases värsikogus, et rahutu ja siiski pidev tundmusepinge ei tulene siin mitte rahutust ekslemisest luuletajale nähtavas laias panoraamis, inimlikkude probleemide ja elamuste rägas-tikuse, mitte siit-sealt näppivast modernitsusest, vaatamata sellele, et välispildistik on sagedasti realistlikult kirev. Kõige filmilise vahelduse taustaks, kandvaks mõtteks jääb siin alati üks probleem, mis on tähtsain praeguses ajas üldse: uue sotsiaalse maailma — s. o. inimese — sünd:

Kes on harjunud nägema nüüdset ühiskondlikkude murrangute-arengute aega kitsalt parteipoliitiliselt seisukohalt, ka see peab mõnma, et „Maha rahu!“ sisaldab elamusi, mis vastuvaieldamatult peaksid lähedased olema igale ühiskonnateadlikule inimesele. Autor näeb praegust üleminekuaga proletariaadi hädade seisukohalt; ent selle klassi parteiline vastanegi (kui ta omab piisavalt ausust ja mõistmisvõimet) tunnustab tema tundmuserahutut võitlust töötava vaesuse eest.

Võitluse rahutu pinge läbib „Maha rahu!“ autori isikulisemategi meeleolukujutiste õhustikku ja murendab read ülekaalus vabavärsilisiks. Vahest paar tujuimpressiivset visandit („Viimne öö“, „Rahu“, „Hommik“) hoiduvad puudutamast pingevoolu, ent võrdluse-piltide osav seadeldus on siin nagu hetkeliseks puhkuseks tõsisemast; ärevus pole kaugel siitki. Ainult „Talisel teel“ väljendab idüllilist elamust peamiselt loodusest. Mujal on murdunud eelmise valimiku sage kujutamisrahu (ja salmiline või valgevärsiline rütm); isegi „Lihaturul“, flaamiline žanrmaal, küll kindelsalmes, lõpetab paljuütleva vihjega sandile ja kõrtsmikule, kes ostab vägevaimaid kintse prassijate jaoks.

Kõige laiahaardelisemadki ja välises nähtud murrangurahutused sees kogus, veel enam autori otsesemad eneseavaldised mõjuvad siiraina, sunnivad igal juhul suhtuma neisse tõsiselt. (Hea on tugevalt tundmuseisete kohesusest „Matus“.) Ainult lõppluuletis „Maha rahu!“, ironiline hässitus uutele sõdadele, jääb veidi ebaselgeks poosiks, mingiks kõrgendatud kajastuseks Schützi omaaegseist žestidest.

Agas et luules, eriti just mehelikus ja aktiivse teravikuga luules on selgekujuline hoiak — „poos“ — alati mõjuv, siis ei tule Schützile selle taolist ette heita. Jõulisim poos on ka ülimalt siiras: „Rahutuses“ andis luuleline üleskuumumine väga häid hoiakuid ja väga häid värsse. Ka „Maha rahu!“ pikemad luuletised, mis kujutavad vaheldusrahutust, noru ja elurõõmu võitluse, arenevad tihti pärisjõuliste ridadeni. Nii tõuseb „Heitlus“ lõpul äikese äratatud inspiratsioonile; nii teataval määral päästetakse selle distihhonilise mõlgutelu mõju. Ja „Kevadisel avavõistlusel“, alates võistluseäreva staadioni-meleeoluga, pakub vahest eluküllaseimaid vabavärsse ses kogus; kahjuks ei säilita ehtsust järgnev võrdlemine kirjanduse ja spordi maailmasuuruste vahel, mis irdub tegeelikult läbielatud sündmusest ega suuda kontakti leida ka mujal; poos veidi tühjub. Ühtlasem on „Novembri õhtul“, nägemuspanoraam „kõigi rahvaste“ energia saavutisist; tal puudub konkreetset kogetud aluspilt, ent saadakse küllalt elavat ajaloo ja poliitilis-majandusliku geograafia kildudest ja jõudu tulevikuoptimismist.

Mujal „Maha rahu!“ isikuainelises mais luuletisis ei kohta silmapaistvamalt seda haaravat hoogu ja tundmuse klassilist täismõõtu, mis üllatas kohati „Rahutuses“. Isikukaugemais kujutisis, mis olid tähtsal kohal eelnenud kogus „Peipsist mereni“, maksavad osalt teistsugused voorused; neid on hästi tabatud konstruktiivses pildis „Läbi töötavate tänavate“, on täielikult hoidutud vormi kui ka sisu monotoonisusest (mis mõnikord võis signineda eelmise valimiku jutustavais luuletisis).

Üldiselt aga liigub Schütz oma otsinguil praegu nende kahe vastandvõimaluse — puht-isikulise tundmusinspiratsiooni ja „objektiivsema“, kujutava luule — vahemail. Seejuures ei kaota tema värs minalüürilisemaiski kohis reaalsusetabavust, nälga tõsielulise, faktilise materjali järgi. Ühegi eesti luuletaja värs pole oma pildistikus ega ka rütmis nii nõtkelt lähedal konkreetsele, välisele, „ainelisele“ elule, kui seda on Schützi read. Eluteadlik lüüriline vaist ajab Schützi pildistama ikka uusi sõnafilme tegeellikusest, otsima tegelikkusest effekte, mis pikema seletuseta mõjuksid tundmusele ja fantaasiale, oleksid vastavaiks korrelaatiivseks tundmusele, mida tahetakse kehastada, ja sisendada lugejale. Ses oma keskses suunas ongi Schützi oskus arenenud viimases tema värsikogus; ka kriitik unustab nõudmata autorilt tema endist terviklikku kõrgemeelolu või teravamat ning napimat väljendust, kui ta loeb näiteks „Tööjaotust“, sügavat lüürikat kõige proosalisemais pildes.

H. Paukson.

Ester Ståhlberg: „Päikese tõusu poole“ — eestiaineline soome uudisteos.

Valguse võitu varjude üle kuulutab see raamat. See on Ester Ståhlberg'i jõuluks ilmunud uudisteos: *Kohti päivän nousua*, 414 lk. Kõrvuti soomekeelse väljaandega on juba teostunud ka rootsikeelne.

Midagi pühapäevasest valgustusest on *Sunnantai* („Pühapäeva“) autor nüüdki sisendanud oma ainestikku.

Ta seekordne ainestik on meile hästi lähedane, leitud ja ammutatud siinsest olustikust. Päikese tõusu poole juhitud teema ei haara midagi vähemat kui eesti esiärkamisest ärkamisele ja iseseisvustumisele viivat liikumist. Küll aga mahub selle teose avarasse ajalis-ühiskondlikku raamistikku enamgi. Uskumatult palju: peatükke balti saksa seisus-uhke aadli hiilgusest ja langusest, elupilte bürgerliku baltluse unuvast õhkkonnast, mitme sugupõlve ja sugukonna saatusi.

Pr. Ståhlberg ise jaotab oma raamatu kolme ajakihti: „Vanhaa Tarttoa“, „Heräävä Viro“, „Nykyajan kynnykselle“. Poleks küllalt seda ajastsenaariumi piirata umbes aastaarvudega 1840—1917. Varasemalt ja hämaramalt tagapõhjalt joonduvad nii mõnedki eellood. Vaba Eesti päikesepaistet haarab teose lahenemisrõõmus lõppvaatus — *happy end*.

Harrastuslikust tähelepanust eestleitud kujude ajalise ja ruumilise paiknemise kohta kõneleb kogu see vahelduv panorama. *Kohti päivän nousua* algab meeleolulise Kuresaare proloogiga. Seal selles vanamoelises saarelinnakeses on Ester Ståhlberg esmakordselt tutvunud huvitava tunnismärkidega meie maa nüüdsest ja endisest arengust. Kuresaare suvises alevikurahas on idutsema hakanud ta kujutlused siinsest minevikust. Tagasi samasse meeldimuslikku lähtekohta viib raamatu epiloo (Aino Kalda eelkäinud jälgi mõõnab raamatukirjutaja sealsamas tänulikult). Kuid milline paigast paika põikuvate mälestusstseenide rohkus autori esimese meeleolulise liigimise ja ta taastuleku vahel! See on balti saksa pärimuspesade, eesti ärkamisliikumise, baltluse ja eestluse kõrvutikäigu kokkupõrkamise ja üksteisele järgnevuse elustamine meie maa eri pindalalistes punktides.

Ule siinsete ruumipiiridegi — Peterburis, Helsingis — näidatakse aja- ja eluloolise ustavusega jälitid tegelaste etteasteid.

Kujutatakse alguses vanale Tartule nii tüüpilisi härrasburse nende lõbustustes ja eelarvustes. Need lõbustused ja eelarvused sallisid küll hoolimatuid armumänge, aga võisid kurbmänguks murda seisusvahedele vaatamatu puhtaima armastuse: ei sobinud ju von-partikliga. Bothof kaasaks kosida mõnd eesti soost Minnat. Tavaline balti maajunkur oli allarõhutud talupoegade peksumeistri tüüpi. Inimlikult hiilgavamaid aadlimehi esindasid üksikud suurmõisnikud: pr. Ståhlbergi pilku on vana Tartu vaateveerul peatanud von Liphardt'ite Raadi mõis, kus kuulsate kunstimeistrite harrastus oli nii külluslikult kodune. Eesti algava rahvusromantika ja realpoliitika suurtest nimedest kerkivad lugeja silma ringi Faehmann'i, Kreutzwald'i, Jannsen'i, Koidula, Hurda, Jakobson'i, Kõler'i kujud ja ümbritseva ajaolustiku ja eri tegevuskohtade tingimustes. Ärkavate ja äratavate eesti haritlaste eneseteostuse põimub Viljandimaa püstpäisemate talupoegade liikumist maa ja vabaduse eest. Vabaduse laulupidu Tartus, esimesest laulupeo ja Aleksandrikooli vastustusest edasi...

Tõusis tol ajal keegi vähegi trotslikumalt balti saksa enesehärandleiku võimu ja korporatiivsete eristumärkide vastu, ei olnud ta siis kaitsnud vägivaldsuste eest. Pr. Ståhlbergi tagasivaade riivab ka üliõpilase Aleksander Mõttus'e tänavaletuiskamist värskes rahvusvärvides: millise vihavimmaga tallasid saksa korporandid jalgade alla sinimust-valge esmakordse avaliku kandmise! Väikesed sündmused valmis-tasid suuremaid ette. Üheks teost lõpetavaks peatükiks on Viljandimaa vana tegelase Hain Henno kuldpulmad. Vastses iseseisvuses meeliskleb

õnnelik ärkamisveteraan, kuidas kord lubamatuks tallatud värvid on saanud vabadussõja märgiks. „See on ju kui põnev romaan,“ hüüab juubilarile külaline, Piiterist kodumaale asunud kunstnik August.

Mis see siis on: romaan või ajalugu? „Suurt romaani eesti rahvusliku tõusu tegelastest ja sündmustest“ kuulutab kirjastaja Söderström. Ongi mitmeti õigustatud *Kohti päivan nousua* asetada nende ilukirjanduslike teoste liiki, mis elavad eritasemeliste kangelaste ja huvide kontrastsuses, mis oma ajalis-põhjuslikus liikumises lahti rullivad laialiselt haaratud episoodide, seiklusi ja aatlusi. Ei puudu siin romantiliselt igatsuslikke armulugusid ega kestliku perekonnaõnne idüllikat. Ja lõpuks kogub autor oma kirjelduse lõngad ja jutustuse sõlmed, jõuab vastuolusid ja varjupooli ületavale lahendusele, lepituslikule, heausklikule. Kuid romaaniks sõna päris mõttes ei saaks seda soesüdamlikku teost vahest siiski mitte iseloomustada. Faabulataoliseks seoseks liituvad ju *Kohti päivan nousua* tegelased ja sündmused vaid stseeni. Küsimus ei ole siin mingi luulekuju või ajaloolise isiku keskendamisest eri olukordi ühendavaks peategelaseks. Küsimus on romaniseeritud ajaloo st. Üksteisele järgnevate näitlikkude piltide rida koondab peale proloogi ja epiloogi vaevalt mingi raamivate tunnustega jutustusharu. Üksikepisoodide seesmine lüümine, jah, on osaliselt ja osavastigi tingitud küll tegelaste individuaalsete suhetega, sugukondlike arenguootega. Suuremaid äärjooni moodustavad üleisikuliselt tegevad jõud, hulgalised tungid, ajaloolise liikumise etapid meie hõimujutustajannale omase maailmavaate valgustuses.

See maailmavaade rakendab meie kasuks otsustunud minevikuprotsessiga otseki Topeliuse päevilt päritud idealismi. Soojahingeline sümpaatia meie maa päris- ja enamusrahvastiku raske vabadusvõitluse kohta ei õhuta lepitamatut vaenu võimukaotamisele määratud hilisfeodaalse vähemiku vastu. On, nagu oleks autor sugulane ka hukkuvate antikvaarsete kultuurinähtustega. Balti saksa härrasseltskonda kuuluvate osade jaotuses on ta lemmikkujudeks kunstiharrastusliku ja demokraatliku kallakuga kaunishinged. Madalaseisuselise Minna pärast vabasurma läinud Botho õde Clara surub küll maha oma armastuse eesti üliõpilase vastu. Aga kui suures sotsiaalpoliitilises pöördes sündinud Eesti iseseisvus sekvestreerib ta poja mõisa, siis tähendab see Ester Ståhlbergi ennastalgavale vanale baltlannale nagu nooruses unistatud ühevõrdsusse pääsemist eesti talupoegadega.

Millega oleks pr. Ståhlbergi Eesti-teos võrreldav oma ehituslaadilt? Meenub asjalikkude andmete ja subjektiivsete sugemete varal romaniseeritud elulugude suguvõsa, mis eriti viimaseil aastail on kasvanud loetavuses. Ilukirjanduslikuks võtteks ei ole mitte ainult varjunimedega tegelemine tuttavate minevikunimedega kõrval või enam-vähem tõenäoliselt leiutatud mõttekäikude ja käitumiste sissetoomine tõestatavasti aset leidnud olukordade jätkuks. Soov teatmelist esitust ja eepilist häälestust täiendada, põnevustada, mitmekesistada on moodsaid eluloolasi ahvatelnud ka vaadeldavate tegelaste seadlemisele vastastikusse sõnavahetusse. *Kohti päivan nousua* pakub tihti dialogiseeritud etteasteid, ja kõneluste lavastus on pr. Ståhlbergi sulest sunnitud laialdasemaski rakenduses, kui seda on teinud näiteks Frank Harris oma Oscar Wilde'i eluloos. Vähesemal määral on soome naiskirjanik selle juures võinud kasutada säärast tõelulist minevikudialoogi, mis asjaomaste eneste poolt on mälestuseks hoitud. Töömees Ants Velt'i autentne enesejutustus mõisakohtus käimisest on niisugune (pr. Ståhlbergile silma puutunud Ed. Wilde *Mahtra sõjast*, Wilde aga tarvitanud Ants Velti käsikirja). Enamasti on Ester Ståhlberg volin võtnud oma tegelaste kõnelusi küll ise koostada ja ilmetada — aluseks ikkagi mingi teatmealikas —, olgu siis küsimus jutlemisest Raadi mõisa raamatukogus või isa Janseni teõhtuist.

Muidugi ei ilmesta ja elusta sõnavahetuslik elevus mitte ainult teose vestlusväärtusi. Meie sõbralikule hõimujutustajannale nii loomupärasena teenib dialoogi väärtustamine selleski ta tootes kõneosaliste psüühika, nende sihipeetud ja teotahete väljendust. Nimele ja nägude ülirohkus, rõhupanek ajalooliste tendentside tõlgendusele ei võimalda siin iga individuaalse karakteristika üksikasjalist ja iseseisvat süvendamist. See ilmub kas või Jannseni teeõhtugi lavastuses. Raamatukirjutaja enese ääremärkust mööda vaagiti seal kõneaineid „rahvusliku äratuse mööduga“. Järjekordest tähtsaima väitleja osa on antud tegevusse tungivale Jakobsonile. Peaaegu nagu pärastisest publitsistlikust tegevusest tuttavate lööksõnadega püstitab ta innustuvate ja areldi vahele reageerivate nooremate kuulajate ees oma ühiskondliku käremeelsuse reedlit: „Nüüd ei aita enam harilik rahuviiruki suitsetamine, vaid võimas mehe sõna.“

Ilukirjaniku kombel taotleb pr. Ståhlberg ikkagi oma kangelaste iseloomuvalemide arendada, eluliste joontega varjundada ja selgitada järkjärgult. Ühes olukorras lõpuni viimatu karakterimotiivide visand võib muutlikes tingimustes ja eri põnevusmomentides näidatud lisandeid leida teisel. Vaheldub teose esitus- ja ehituslaad: puhu piirdub autor otsekuu näitekirjaniku laadi lühimärkustega tegelaste iseenese-eest-kõneluste täienduseks, puhu laiendab oma kirjeldavaid palasid tegelaste ja nende ümbruskonna eepilist jätku vaatluseks. Täitsa kirjeldavas korras on antud peatükk „Võru tohter“. Nagu kõrvalekallaku märgiks ajavoolude aktiivsest liikumisest ei puhke see peatükk vähemakski dialoogiks. Et Kreutzwald raamatukirjutajale ometi on „Eesti senise hariduselu huvitavaimaid isikusi“, siis on selle erakulise ja sapise „Eesti Lõnnroti“ iseloomustusele omistatud läbevamat tähelepanu kutselises, välimuslikus, seesmises, olustikulises, kooselulises suhtes.

On õnnestunud joonistis nii kodusest kui seltskondlikust Kreutzwaldist. Ilmeks mäluväärtuseks tohib ehk märkida „Ristmetsa onni Tua-Jaakobit“ (Ristmetsa ja Ohulepa pärimuste seginemine!). Kuid proua Kreutzwaldist ei ole senini keegi andnud nii tabavat kujutust — see on uudne nii tõenäoliselt täpsas, dokumentaalseltki õiges visandis. Kreutzwaldi ja Koidula vahekorra romantika läbib pr. Ståhlbergi raamatus enam kui ühe peatüki. Kummagi kirjavahetusest tuttavate radade jälgimisel pääseb see hingeilutsuste, kooskõlade ja lahkkelide keerund romaniseerimiseks tänulikus käsitluses veel kord mõjule. „Otepää kirikumõisa“ — pastor Hurda töötuppa jookseb läbisegi kilkavate laste muretus, Hurda mõtteisse vajumisega on motiveeritud tähelepanuväärsete mälestuste ja ärkamise elamuste lülimine.

Elu- ja ajalooline sünkretism on tunnismärgiline ka teose oleviku-lähemale viimasele osale. Reaktsioonile vastupaneva eesti elemendi vaikelist edasijõudmist haaravad revolutsioonilised puhangud. Peab mõnna, et pr. Ståhlbergi vestlusand pääseb õnnelikumalt mõjule, kujutades vabadustungi tõukeid kitsamas sotsiaalses ringis kui hulgalise ülestõusu ja suurte poliitiliste meelevalduste lainetuses. Piiride hälbi-mise küsimus objektiivse ja subjektiivse avastusviisi vahel kerkib siin loomulikult teravamini lugeja teadvusse kui eelmistes osades. Näiteks üks episood teosesse põimitud Noor-Eesti liikumisest. Friedebert Tuglas on tabamatu pagulasena Piiteri eesti seltskonnas — Ritsikate ringi õhtuveedul — 1917. a. ette kandnud oma hirmulugusid. Ei vastata keegi selle eest, kas ta noore Helmi-prouaga sealsamas mõtteid vahetades tõesti nii luuleliselt on võinud pihtida: „Igatsen täiuslikkude maailmade järgi, kristalsete inimpiiride järgi, mille üle puhkevad õitsele suure saladuse ja suure teadumuse õied.“ — „Sinna viib kuldse rõnga ratas.“ Kuid huvitava illusiooni hirmuohu peidetud tõelisuspagulast, ilusate kujutelmade hämarusse võlutud nooreestilistest õitsilistest annab seegi eilis-hetke kajastus.

Millega oleks see ühest Eesti aegruumilisest õhukihist teise libesimine; see tõe ja luule vahel võnkumine, see otsekui tuulekeerult ja linnulennult antud ülevaade lõpuks võrreldav? Nils Holgerssoni imeliku teekonnaga. Kui Selma Lagerlöf'i süda ja mõttekujutus mitte poleks viljastanud ta mõttejulgust, siis poleks ta küll kunagi kirjutanud Nils Holgerssoni teekonda koduhane tiivul läbi Rootsimaad. Ka Ester Ståhlbergi soe sümpaatia Eesti kohta on lendu pääsenud, ja seda vabana arupärase eritelu liigkoormisest, kandmata ajaloodialektika rasket varustist. Aga tõesti üllatuslikult vastuvõtlikkude võimetega on ta tähelepanekuid ja ringreise teinud, suulisi teatmeid kuulatanud, lugenud ja uurinud oma laiaulatuselise Eesti-teose jaoks. See on vastutervitatavaks tervituseks lahe tagant. Kelle sulg oleks meil enestel nii vaimustusvalmis!

Gustav Sults.

Johan Bojer: **Viimne viiking.** Romaan. Tõlkinud K. Freiberg. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus 1932. 340 lk. Hind 3 kr. 50 s.

See norra uusima kirjanduse meistriteos on kahtlemata elulisemaid ja täsedamaid raamatuid äsjasel jõuluturul tõlkekirjanduse lahtis, raamat, mis valmistab selget rõõmu igapäevale, mis toob tubli kahvaku soolast ja külma, kosutavat ning karastavat mereõhku.

Viimne viiking kujutab norra kalurite elu läinud sajandi lõpul. Nood kalurid harivad suviti oma väikesi ning kehvi popsimaid mere ja lõhanguite rannikuil, aga peateenistuseks peavad nad rahnkala-püüki Lofootidel, kuhu nad purjetavad tuhandetekaupa sadade kilomeetrite tagant ja veedavad seal kogu talve raskest tööst, hädaohus ja külmas, püüavad ning müüvad kalu ja tulevad kevadel taas koju perekonna manu. Nii olid teinud juba nende esivanemad viikingiajast peale.

Kujutelge lahtist kolme aerupaariga purjepaati, millest lained alatasta üle lõövad ja kus pole ühtegi sooja ruumi, millel aga tehakse mitmesajamiilise mereteekondi ja millel ollakse päev päeva kõrval tööl igasuguse ilmaga. Kujutelge jäisi talveilmu, nii et merimeeste läbileotatud riided külmuvad jääks. Kujutelge kalastuspaikades meeste talinone, mis on nii hõredad, et lumi tuiskab sisse ja tuul puhub läbi. Kujutelge sellist elu nädalast nädalasse, kuust kuusse — jõulust kevadeni, talv talve kõrval. Kujutelge mehi ümberlänud paadi põhjal jääkülmas vees tundidekaupa marulisel merel, kus nad mõnikord tarduvadki igavesele unele. Vettinud riided kasvavad ihu ja ligunenud saapad jalgade külge. Külmetuse ja vaeva tagajärjeks on mõnikord pidalitõbi. Kujutelge sedagi, kuis sageli ollakse sadu kilomeetreid eemal asulaist ja arstiabist, magatakse hädaabiks püstitatud purjeriided telgi all karusnahkade vahel pakase käes lumel — seal sureb kopsupõletikku haigestunu pääsematult ja mõnikord võtab külm magamise pealt tööst puruväsinud mehed. Nii on siis norra talikaluri töö hädaohtlik ja ränk, ent ometi ja just selle tõttu auväärne ning veetlev elukutse. Siin varitseb surm igal sammul, kuid keegi ei tunne hirmu ta ees. On mehi, kes 50 talve järjestikku on käinud Lofootidel ja kes ikka ja ikka kipuvad sinna tagasi. See on põlvest põlve pärandatud loomusund nagu rändlindude lend põhja või lõunasse teatavil aastaajul. See on karm ja mehine elu. Tõepoolest, sellised pidid olema ka muistsed viikingid — surmakartmatud, ettevõtmishimulised ja karastatud.

Meie hellitatud linlasel jooksevad juba seda raamatut lugedes külma ja õudusejudinad üle selja.

Ja ometi, selle raske elu kujutus ei mõju masendavalt, olgugi esitus võrdlemisi lopsakas ja realistlikult tüse. See tuleb sellest, et autor teataval määral idealiseerib seda elu, tõstab mõned kujud pidulikumalt, kangelaslikumalt esile, esijoones viimaste viikingite peamised kehastajad — Kristaver Myrani ja Lonkar-Jakobi. Teose stiilivooluliseks märk-

sõnaks pole paljastav, kõle naturalism, vaid soe hingestatud uusrealism, — on ju raamat kirjutatud alles 1921. Bojer kirjeldab kogu seda rasket elu ja neid põhjamaa mehi ja naisi liigutava lihtsuse ja kaasaelamisega, puistates vahetevahel sekka vaikset huumorit, jutustades merimeeste vempe ja nalju. Nii saavutab jutustamine mingi sisima heleduse, haarava hingestatuse, me suhtume suure poolehoiuga ja sõbralikkusega neisse töösangarisse ja tajume nende saatuses kurblooluse ülevust.

Selle romaani ehitus pole kindlasti mitte kõige eeskujulikum, ja see pole nii olulinegi, aga ta inimlik sisu on haarav ja rikkalik, mis on peaasi. Romaani peasündmustiku ajaline ulatus on piiratud — ainult sügisest kevadeni; peamiseks süžeeks on üks Lofoodi-sõit ettevalmistusist tagasijõudmiseni. Seda kavandit on rohkesti täiendatud ja tihendatud tagasiviidodega vanematele sündmustele, tegelaste senisele elukäigule ja sotsiaalsele olustikule; teiselt poolt on lõpulehekülgedel visandatud peategelaste hilisem saatus. Vaevata loodud isikupärased kujud tunduvad nii ehtsad, nagu tunneksid neid enese kogemusest. Kaunis eredal ühiskondlikul taustal näidatud elusaatused annavad tihedamat aimu norra kalurite kui kehvistu sajandilõpu elust kui senini ükski teine norra raamat eesti keeles. See on omaette terviklik ühiskond. Aga juba murraavad siit-sealt läbi uue aja märgid — enne kõike suured kalastusaurikud hiigelvõrkudega. Teoses kirjeldatud paadimeeste võidukas rännak auri-kute vastu püügiväljal on näide vana ja uue töötehnikaga, käsitööstusliku ja suurtööstusliku majanduskorra võitlusest, mis läinud sajandi jooksul suuremas osas tööharudes lõppes suurtööstuse masendava ülevõimuga. See võitlus on leidnud korduvalt kirjanduslikkugi käsitlet; nimetagem näitena vaid G. Hauptmann'i *Kangruid*. Bojer ei ole selle võitluse esitamist peaprobleemiks võtnud, ta fikseerib paarikümne aasta jooksul sündinud murrangut vaid mõnel lõpuleheküljel; aga võib-olla oleks teos saanud veelgi tugevam, kui põliste viikingite allajäämist moodsale masinale ja majanduskorrale oleks esitatud täie rõhu ja tragismiga. Seeft jutt lõpeks nüüd nagu kuidagi juhuliselt, ilma rahuldava sünteesita. Kirjanik on vist liialt rippunud tõsielulisis, kesteab koguni autobiograafilisis eeskujudes ja tõsiasjades. Kuid teiselt poolt just see tugev tõsieluline ja omakogemuslik põhi on andnudki teosele selle haarava veenvuse, elulisuse ja piasiasjuni küündiva vaatlikkuse, mis on kõnealuse romaani kõige väärtuslikumaid omadusi ja mis koos kõige muuga teevad selle raamatu kirjanduslikuks maitsepalaks.

Tõlge K. Freiberg'ilt, kes juba Jacobsen'i *Nils Lyhne* tõlkijana teenis kannuseid, on maitsekas ja korralik.

August Palm.

Ludvig Nordström: Toomas Lack. Autori loal tõlkinud M. Raud. Noor-Eesti Kirjastus Tartus 1932. a. 132 lk. Hind 1 kr. 80 s. E. Kolm'i kaas ja siseilustised.

Ludvig Nordström on Rootsis võrdlemisi suure populaarsusega noorsoo-kirjanik, kes mõistab küllalt kergelt vestelda ja sealjuures võrtsitab oma noorsoo-jutte vajalise ning tabava huumoriga, mis oma kerge kõigest üle libisemisega muudab need jutustised täiesti vastuvõetavaks noorsoole.

Toomas Lack, jutustise peategelane, on nooruke keskkooli-õpilane, kelle isa on pankrotti jäänud ja teenib nüüd ametnikuna vaid väikest palka. Uues olukorras tuleb ka Toomas Lackil nüüd koduneda ja mughneda uute tingimustega, mis on märksa piiratumad ja kitsamad, kui olid seda jõukate vanemate lapse omad, mis on väikesel Toomal kõik veel nii selgesti meeles. Ta lapselik hing elab üle omasuguse kurbmängu juba sellegi tõttu, et peab kandma isa vanu rõivaid ümbertehtult, et ta ei saa enesele koolipeoks uut musta ülikonda, nagu kannavad sel tähtsal

päeval kõik teised tema kaasõpilased, vaid peab leppima värvilise ülikonnaga. See kõik haavab ja riivab äärmiselt valusalt selle peategelase lapselikku meelt, teda nagu alandades teiste silmis, kõige pealt aga asendades teda ta enesetundes nagu teiste kaasõpilaste varju. Need lapselikud mured, mis paisuvad sellises nooruslikus eas hiiglasuurteks ning täidavad peategelase kogu olemuse, on vaadeldud kibeduseta, kuna autor mässib nii mõndagi oma lepitavasse huumorisse.

Tõlkija M. Raud näikse olevat sooritanud oma ülesande hoolikalt, sest keel on lihtne ja kõigjal voolav, mis on noorsoo-raamatutes esmajärgulise tähtsusega. Kuis eestikeelne tõlge vastab originaalile, seda ei ole nende ridade kirjutaja saanud kontrollida, sest et puudus algupärand, millega oleks võinud võrrelda käesolevat tõlget. Kuid sellistes noorsoo-ütustistes polegi täppis originaalist kinnipidamine niivõrt olulise tähtsusega kui mõnes klassikalises ilukirjanduslikus kunstiteoses: esimeses seisavad esikohal ikkagi muud väärtused kui puhtkunstilised.

Bernhard Linde.

Joseph Conrad: „Narcissuse“ neeger. Lugu merelt. Inglise keelest tõlkinud L. Anvelt. Looduse Kroonine Romaan nr. 45. Tartus 1932. 207 lk.

See tõlgeteos värib tõsist tähelepanu, sest nii teos ise kui ka tõlge on tunduvalt paremad odavais väljaandeis kahjuks liiga sageli pakutavast keskpärasest turukaubast.

Joseph Conrad on Eestis alles üsna vähe tuntud. Arvukaimale lugejaskonnale hinnalt kättesaadava kirjanduse väljaandjad ei ole sellele autorile senini kuigi palju tähelepanu pööranud, ehk küll just Conrad on neid autoreid, kelle looming võib paeluda maitsetl kõige erinevamat lugejaskonda. „Conrad on üks neist,“ ütleb *Narcissuse neegri* tõlkija lühikeses eessõnas, „kelle teoseis võluvalt ühinevad psühholoogilise ja seiklusromaanii voorused, põimuvad üksteisega realistlikud ja romantilised niidid. Kohati mõjuvad ta raamatud isegi filosoofiliste teostena...“ Võiks ütelda: Conrad on neid haruldasi kirjanikke, kes olemuselt on kõike muud kui ajaviitekirjanikud, kelle teosed aga siiski põnevuselt ja haaravuselt ületavad tavalise ajaviitekirjanduse.

„Narcissuse neeger“ ei ole sündmustikult keerukas (nagu paljud teised Conradi romaanid), kisub aga lugeja tähelepanu kogu aeg elevile sündmustiku sisemise pingega. Painava hämmastusega jälgime, kuidas raskesti haige neeger-madruse järjest uuel kujul väljenduv surmahirm paikab kogu laeva meeskonna tasakaalust välja, tekitades nakatavat ärevust ja demoraliseerivat närvilisust. Tundub usutavana, et surmaga heitleva neegri tujukas agoonia mõjustab isegi laeva, jah, koguni tuult ning ilma. Hoopis erilises valgustuses nähtub siin seepärast merimehe niigi pinev ja väsitav elu; võrratult omapärasena tundub nüüd see kõige tavalisemaiski seiklusromaanis ju kuidagi romantikasse looritud maailm. „Narcissuse neeger“ kujutab merd, laeva ja laevaelanikke peaaegu fantastilistena, kuigi ometi tõepärastena ja ka tõetruudena vähimaiski üksikasjus. Autor suudab meid veenda, et meri ja mereelu on mandrist ning mandrielust värvi- ja meeolekulillasem, salapärasem, mitmepalgelisem.

Tõlge on tehtud ilmse hoole ja selgesti tunduva armastusega. Siin pole tegemist viimasel ajal nii tavaliseks saanud keskpäraselt masinliku, peaaegu kantsleiliku kopeerimisega, vaid katsega algupärandit uude vormi valada, uueks kunstiteoseks sulatada. Eestistis on värske, ilmekas, painduv ja — mis peasi — sel on omapärasuse šarmi.

Tõsi küll: siin-seal kohtame väikesi ebatäpsusi. Nii on tavaline ingliskeelne ütlus *let me alone* tõlgitud „jätke mind üksi“ pro jätke ~~mind~~ rahule (lk. 43, 48 j. m.); ingliskeelset *now* on tõlgitud sõnaga „nüüd“.

kus õigem oleks olnud tõlkida „noh“ (näiteks lk. 96); ingliskeelset *to sing out* (= hüüdma, hõikama) on tõlgitud „laulma“ (lk. 196 j. m.) jne. Kuid need võrdlemisi vägagi tühised väärtused ei muuda tõsiasja, et tõlkija on puhunud tõlkesse oma elavat hingeõhku, et tõlkija on oma ülesannet täitnud huvi ja andumusega, mis asjatundlikkuse kõrval on iga tõlkija ülimaks vooruseks.

M. Sillaots.

Pedagoogiline aastaraamat I. Akadeemilise Pedagoogika Seltsi väljaanne. Eesti Õpetajate Liidu kirjastus Tallinnas 1932. 142 lk. Hind 1 kr. 50 s.

Toimetuse poolt esitatud üldine sisukord on küllalt mitmekesine ja haarab küsimusi, mis igale tegelikule õpetajalegi võivad huvitavad olla. (Toimetus peabki arvestama, et aastaraamatu lugejad enamikus on õpetajad, isegi algkooli õpetajad.)

Omalt poolt arvan, et pedagoogilised artiklid peaksid eeskätt käsitlema kooliuuenduse põhiküsimusi nii kasvatuse ja õpetuse kui koolikorralduse alal; oleks ju loomulik saada pedagoogilise aastaraamatu kaudu nende küsimuste sügavamat põhjendust ja valgustust (käesolevas vihus ei puudu ka sellesisulisi kirjutisi).

Kirjanduse ülevaateis ei võiks unustada eestikeelseid teoseid ja isegi pikemaid kirjutisi „Kasvatuses“ või teistes ajakirjades. Oleks vist põhjendatud soov, et Akadeemiline Pedagoogika Selts tutvustaks lugejaid (s. o. peamiselt õpetajaskonda) meie oma kasvatusteadusliku kirjandusega, mida küll vähe, kuid mida veelgi vähem loetakse ja tuntakse.

Välismaa kirjandusest võiksid ülevaateis ruumi leida ainult põhjapanevad uued teosed; on ju võõrkeelsete raamatute soetamine meil äärmiselt kitsendatud. Sugugi ei tohiks eesõigustatud olla saksakeelsed raamatud: õpetajaskond võiks kasustada ka inglise-, soome-, venekeelset jm. kirjandust.

Bibliograafiline aastaiülevaade kodumaisest pedagoogilisest kirjandusest peaks küll võimalikult täielik olema, sest seda pole ju nii palju, et aastaraamatus selle jaoks ruumi ei piisaks.

Statistilised ülevaated pole vist eriti vajalikud, sest kuukiri „Eesti Statistika“ avaldab järjekindlalt ja üksikasjalisemalt kooliellu puutuvaid andmeid ja ülevaateid.

Lisand raamatu esilehel: „Akadeemilise Pedagoogika Seltsi väljaanne“ ei tarvitseks tähendada, et raamat sisult või keelelt neab seisma „akadeemilistel“ kõrgustel, kuhu keskmine algkooliõpetaja ligi ei pääse. Küll aga olgu see täiend tagatiseks, et raamat pakub parimat, mis meie oludes võimalik anda.

Käesoleva ülevaate eesmärgiks ei ole mitte üksikasjalisemalt vaadelda kõiki artikleid, osalt silmas pidades ka toimetuse enda seisukohti. Puudutame vaid mõningaid tähtsamaid nähtusi aastaraamatus.

E. Oissar kirjutab „Psühhopaatiliste laste kasvatusest“. Alles viimasel ajal, eriti psühoanalüüsi mõjul, hakkab kasvatusteadus huvituma ka nende laste hingeelust, keda senini peeti lihtsalt jonnakaiks, sõnakuulmatuiks, laiskadeks, hooletuiks, andevaeseiks jne. ja kõige selle tõttu koolile kõlbmatuks või paremal juhul ebaseadlikuks elemendiks. Õpetajad arvasid oma ülesand täitnud olevat, kui kulutasid rohkesti punast tinti niisuguste laste tööde paranduseks, hindasid laste jõudeid „nõrgaga“ ja sageli veel täiendasid oma hinnangut umbes järgmiselt: „Ja, ja, sinu tööst ei tule midagi välja“ või: „Sinust ikka asja ei saa“ jne. Et selliste kasvatuviiside tarvitamisel paljudest lastest, kelle hingeelu on erineva laadiga, tõepoolest „asja ei saa“, on kurb tõsiasi.

Mitmesuguste hingeliste erinevustega (kuid seejuures mitte sugugi alaväärtuslike) laste kasvatus vajab erilist uurimistööd, mille algatajaks on eeskätt närviarstid olnud. Seda uut liikumist kasvatusteaduses tuleb väga tähtsaks pidada eriti praegusel „närvilisel“ ajastul, mil vaimselts häiritud ning erilise hingelaadiga laste ja noorte arv on võrdlemisi suur.

E. Oissare kirjutises on mõnede saksa autorite uurimuste põhjal erilise hingelaadiga lastele antud isegi teatud liigitus ja esitatud tüüpe iseloomustus. Samuti on selgitatud lühidalt neid kasvatusviise, mida peame tarvitama seesuguste erinevate laste kasvatuses, ja on täie selgusega toonitatud, et nende kasvatus siiski peab toimuma tavaliste kasvatusviiside abil, kuid kasvataja ise peab hingeliselt erinevaid lapsi rohkem tähele panema, nende eest rohkem hoolitsema, neid rohkem aitamata. Sääraste, sageli õnnetute laste kasvatuses peaks karistustel veelgi vähem kohta olema kui normaalsete laste kasvatuses.

Aga mõelgem sellele, mis tehakse tegelikult meie koolides! Kui mõistmatult, ülekohtuselt, ja karmilt koheldakse kõiki hingeliselt erinevaid lapsi, rikkudes neid lõplikult!

E. Oissare kirjutises pole aga pealkiri „psühhopaatilised lapsed“ mitte õnnelikult valitud. Psühhopaat tähendab vaimselt haiget olevust üsna selgel kujul. Autor selgitab küll, et „psühhopaatiline laps pole mitte vaimuhaige“, et „psühhopaatiline konstitutsioon pole koguni vaimuhaiguse nõrgem astegi ega üleminekuvorm haigete juurest tervete, normaalsete juurde, vaid oluliselt iselaadi rühm“. „Psühhopaatiline konstitutsioon on sünnipärane hingeline anomaalia, ta ei ole haigus. Sünnipärased psühhooosid võivad ajuti ka psühhopaatia hoogusid suurendada“ (lk. 29, 30).

Sellele selgitusele vaatamata jääb „psühhopaatiline laps“ ikkagi tavalises mõistes lapseks, kes kannatab vaimsete ja hingeliste häirete all.

Autor on võtnud mõiste „psühhopaatilised lapsed“ saksa erikirjandusest, kuid meie arvates ei saa seda kuidagi tarvitada kõigi lastetüüpide kohta, kes on kirjutises nimetatud ja iseloomustatud. Oleks vist kõigiti kohane olnud pealkiri: „Erilise hingelaadiga laste kasvatuses“.

Kartused „psühhopaatiliste laste“ mõiste ebakohase tarvitamise kohta pole mitte alusetu. Kuski oli valmimas ankeet koolidele ja selles ankeedis kavatseti nõuda andmeid ka „psühhopaatiliste laste“ kohta just käesoleva kirjutise liikide järgi. Kui see ankeet oleks teostunud, siis oleksid sattunud paratamatult lapsed, kes „noomitusi võtavad südamesse, ei armasta metsikuid mängu, koolis on vaiksed, kohusetruud, ei kannata tugevat müra“ jne. (lk. 31), psühhopaatiliste laste hulka! Kui palju jääks siis koolis üldse järele mittepsühhopaatide? See on tõsine küsimus, mis vajab täiendavat selgitust.

Aastaraamatus on elavat kajastust leidnud ka rünnak haridusalale kärpimiste ja koondamistega. Oli ju 1930.–31. a., mil valmisid aastaraamatu kirjutised, kurikuulus koolide koondamise aasta. Kaks kirjutist: G. Reiali „Maa-alkkoolide päevaküsimusi“ ja Edg. Kant'i „Hariduskuludest meie rahvamajandusliku kandvuse suhtes“ analüüsivad koondamispoliitikat täiesti asjalikult ja selgete arvuliste andmete varal.

Et koondamisajajärk pole veel lõppenud, oleks meie hariduspoliitika juhtidel väga tarvilik silmas pidada mainitud kirjutiste väiteid ja faktilist külge.

G. Reial ei piirdu oma kirjutises ainult koolivõrgu ja maa-alkkooli välise korraldusega, vaid käsitleb kooli sisemistki elu: töötingimusi, tööviise, töötulemusi jne. Tegeliku koolimehena on autor olulisemad küljed

päris selgesti esile tõstnud, kuigi kirjutise raamid ei võimaldanud nende küsimuste ligemat vaatlemist.

Autori seisukohtadega võin peaaegu täiesti ühineda. Omalt poolt rõhutaksin veelgi kindlamini, et ei saa pidada normaalseks nähtuseks õpilaste vastuvõtmist üle aasta neis koolides, kus on vähe õpilasi; parem juba korraldada sisemine töö nii, et võiks rakendada tööle kõik klassid. Ka oleks võinud rohkem toonitada, et suureks paheks liitklasside töös on õpilaste suur arv klassikomplekti kohta jn.

Et autor tööviiside hulgas, mis võivad paremust tuua liitklasside töösse, ei nimeta individuaalset tööviisi (ega maini kirjandust sellelt alalt), on seletatav vist küll kirjutise hilistunud ilmumisega (1932!).

Lühema kirjutise annab A. Elango: „Isetegevusest õpetajate edasiharimises ja selle rakendamisvõimalusi pedagoogilise uurimistöö teenistusse“. Kui autor alul tähendab, et „vähe on teaduseharusid, kus teooria ja praktika oleksid teineteisega nii ligidases seoses kui pedagoogikas“, siis võiksin selle lause täiendada: vähe on ka tegevusalasid, kus edasiharimine ja enesetäiendamine oleksid nii vajalikud kui õpetaja tegevuses. Ometi on viimane mõte üsna võõras õpetajate enamikule, kes ei tunne mingit tarvidust edasiharimiseks. Kes on tegelnud õpetajate kursustel, see teab, et kursustele ilmunud õpetajadki eelistavad ainult passiivset kuulamist. Otse seda, mis hoiaks edasiharimistungi alati elava, — isetegevust ei ole kahjuks kuigi palju märgata. Pedagoogilist uurimistööd (kitsamaski ulatuses) teevad ainult üksikud.

Seepärast ühinen täielikult autoriga ses mõttes, et õpetajate edasiharimistöö ja pedagoogiline uurimistöö vajavad tõsisemat korraldust. Autor mainib mitmeid teid selleks ja nii mõnedki neist on meile kättesaadavad (näit. tööjuhmad). Vastuvaidlematu on ka väide, et edasiharimistöö süvenduseks peaksid rohkem tegema kohalikud õpetajate organisatsioonid käsikäes koolinõunikudega. Keskkohas teostegu Eesti Õpetajate Liit Hasomini heasoovlikul toetusel. Arusaadavasti oleks ka Akadeemilisel Pedagoogika Seltsil sel alal võimalus algatada, aidata ja juhtida.

Lõpuks tõsine soov järgmiste aastaraamatute suhtes: autorid ja toimetused peaksid loobuma tarbetust ja liigest võõrsõnade tarvitamisest. Muidugi on olemas terve rida võõrsõnu, mille tarvitamine on vältimata või mis on saanud üldiselt tarvitavaks ja ei torka sugugi lugeja silma ega riiva tema kõrva. Kuid eesti keel on juba niikaugele arenenud, et võime liigest võõrsõnade koormast vabaneda ka teaduslikes kirjutisid. Mõned artiklid patustavad ses mõttes õige fublisti. Arvatavasti tuleb see „nõrkus“ saksa keele mõjust, aga võib-olla valitseb mõnel pool ka ekstarvamus, nagu peaks teaduslik kirjutis võõrsõnadest küllastatud olema, kuigi neid võiks hästi eestistada.

Teadusliku töö oluliseks tunnuseks on selge mõte ja lihtis sõnastus. Keerukaid väljendusviise vajatakse seal, kus mõte pole veel täiesti kujunenud.

Pealegi peaks Akadeemilise Pedagoogika Seltsi otseseks ülesandeks olema eestikeelse mõtte- ja kasvatusteadusliku oskussõnastiku väljatöötamine ja selle järjekindel tarvitamine,

„Pedagoogiline aastaraamat“ on siiski tähelepanu vääriv lisand meie kasvatusteaduslikule kirjandusele. Leidku ta ka tõsiseid lugejaid, keda meil on kahjuks vähe. On ju tõsiolu, et needki kasvatusteaduslikud raamatud, mida saadetakse näit. koolivalitsustelt koolidele hinnata, seisavad kappides lahti lõkamata. Selle põhjuseks ei ole kaugeltki raamatute sisuline kehvus, vaid edasiharimistungi puudus õpetajail. Olgu pedagoogilised aastaraamatud ka selles sihis virgutajaiks!

Joh. Käis.

A. Hanko: **Roald Amundsen. Avastaja ja polaarmaade uurija elu.** (Ilmunud sarjas: Suurmeeste elulood.) Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus 1932. a. 150 lk. + kaardid ja pildid. Hind 1 kr. 50 s.

Ühelegi teisele maadeuurijale ja avastajale meie ajal ei ole osaks saanud säärast laialdast kuulsust ja teenitud auavaldusi kui norralasele Roald Amundsenile. Amundsen on saanud tõelikuks massi lemmikuks, temast on kuulnud ja vähemalt ajalehest tema üle lugenud iga vähegi haritud inimene. Ja vääribki tundma õppida seda tänini säilinud julgete viikingite võsu, kes oli sangar elus ja surmas. Sangariteoks võib pidada Amundseni ülevoolava energia ja oivaliselt sportliku iseloomu juures ka asjaolu, et ta jõudis oma eluloo valmis kirjutada enne saatuslikku lendu ja hukkumist „Lathamil“ 1928. a. suvel, olles sellal 56. eluaastas, nii siis mehe-eas, kus olevik alles haaravam kui mõõdaniku meenutamine ja memuaaride kirjutamine. Elulugu ilmus pealkirja all „Mitt liv som polarforsker“ (Minu kui polaaruurija elu) norra ja teistes keeltes veel Amundseni elupäevil. See autobiograafiline teos ja suur hulk erikirjandust Amundseni üle on A. Hankolgi aluseks olnud käesoleva raamatu kirjutamisel. Ülipõnev ja õpetlik on jälgida teose järgi Amundseni kui avastaja elukäigu kujunemist ja tema eranditult õnnelikke hiigelrännakuid ümber maailma.

Juba üliõpilasena võttis R. Amundsen kord jõuluajal venna seltsis ette pika suusaretke üle tühja ja kõrge tundru Oslost Bergen'ini. Sellel 8-päevasel retkel pidi Amundsen peaaegu nälja ja külma käes hukkuma, sest et vennad tuisus ära eksisid. Esimene raske retk oli Amundseni tuleviku edu pandiks: siitpeale hakkas Amundsen hoolikalt kõike läbi mõtlema, mida vaja läheb ettevõtte õnnestumiseks. 1897. a. algabki Amundseni seiklusrikas maadeuurija elukäik. Sel aastal astub ta avastuslaeva „Belgica“ esimeseks tüürimeheks. „Belgica“ ülesandeks oli magnetilise lõunanaba uurimine Gerlache de Comery juhatusel. Kuigi see ekspeditsioon ebaõnnestus, omandas Amundsen seal ometi suuri kogemusi nabamaade uurimiseks. Juba 1906. a. viib ta oma väikesel heeringajahil „Gjøa“ õnnelikult lõpule loodeväila avastusreiisi, s. o. avastab lähikäigu Atlandi ookeanist Vaiksesse ookeani läbi Põhja-Ameerika arktilise saarestiku, mida sinnamaani läbimisvõimatuks oli peetud. Nüüd algavad Amundseni ettevalmistused põhjanaba vallutamiseks. Seal saabub aga ekspeditsiooni väljasõidu eel teade, et Robert Peary on 6. aprillil 1909. a. põhjanabale ette jõudnud. Ootamatult muudab Amundsen oma reisisuuna ja sõidab siiski viibimata teele, nüüd aga juba lõunanaba avastusretkele. Seejuures oli Amundsen kõigiti teadlik, et ka lõunanaba vallutamisel teotsevad juba teised, nimelt inglased kapten Scott'i juhatusel. Siin peitub õieti Amundseni muidu päevselges eluloos väike tumestus, mis talle pärast mõningat tuska tõi ja eriti inglaste poolt etteheiteid põhjustas. Amundseni autobiograafia ja ka käesoleva teose järgi näib selge olevat: Amundsen saatis Madeiralt Uus-Meremaale kapten Scott'ile telegrammilise teate, et tema tahab Scott'iga võistelda lõunanaba avastamise kiiruses. Ent inglased väidavad, et Scott seda telegrammi kätte pole saanud. Nagu teada, kujuneski lõpuks nii, et Amundsen Scott'ist kuu aega varemini lõunanabale jõudis. Amundsen vallutas viimase 17. detsembril 1911, Scott — 18. jaanuaril 1912. Võib endale kujutella tagasitulekul hukkunud kapteni Scott'i ahastust, kui ta oma päevikus märgib: „Hirmus pettumus! Liiga hilja!“

Lõunanaba avastus oli Amundseni ürituste suursaavutis. Pärast seda viibis ta kauemat aega (1918—23) oma uue ekspeditsioonilaeva „Maud'iga“ Põhja-Jäämerel uurimisretkel, kuni 1925. a. teravalt päevakorrale kerkis nabade ja nabamaade vallutamine õhu kaudu. Õhuretkist omandas eriti suure kuulsuse Amundseni sõit 42 tunniga Sval-

bard'ist (Teravmägede saarestikust) Aljaskani üle põhjanaba. See sooritati õhulaeval „Norge“ koos kindral Nobile'ga. Kui 1928. a. viis kindral Nobile oma kergemeelse avantüüriga 15 kaaslast õhulaeval „Italia“ kaugele jäämerele surema, oli Amundsen esimesi appiruttajaid ja pidi oma surmaga Nobile kergemeelsuse lunastama. Ent see traagiline hukkumine ligimese abistamisel kroonis suure uurija sangarlikku elutööd „ülimal määral elegantse ja peene lahkumisega“, nagu kirjutab Sven Hedin.

Olen meeleldi peatunud Amundseni eluloo refereerimisel, et näidata, millise huvitava ja väärtusliku teosega on rikastunud meie maade-teaduslik raamatuturg ja eriti noorsoo lugemisvara. Peale põnevate elamuste ja sorava jutustuse, mis lugejat mitmekülgsest haarab, sisaldab teos ka palju õpetlikku ja omajagu teaduslikke tõsiasju. Seejuures ei nõua sisust arusaamine lugejalt ometi kuigi suuri eelteadmisi. Ja peasi, mispärast see raamat kõigi koolide raamatukogudesse peaks teed leidma, on temas kujutatud Amundseni suur ja õilis isik, mis võib olla eeskujuks igale noorele elusihitide seadmisel ja eesmärkidele püüdmisel.

Raamatu keele kohta olgu tähendatud, et see on üldiselt ladus ja lihtne. Silma paistab aga, et meie vanema põlve haritlased pole veel jõudnud koduneda eestikeelsete ilmakaarte nimetustega; nii käivad autoril orud ikka NS suunas ja tuuled puhuvad SO sihis (pro: põhjalõuna suunas ja kagusihis).

Väljumiselt on raamat meeldiv, ent pilte oleks võinud olla siiski rohkem.

Nagu tiitellehelt näha, avab Eesti Kirjanduse Selts käesoleva teosega oma uue rahvaliku ja odava väljaannete sarja „Suurmeeste elulood“, millist on ette nähtud kuus annet aastas. Kui edaspidised numbrid samuti hästi õnnestuvad nagu see esimene, siis tuleb heale üritusele õieti pikka iga soovida.

Anton Parts.

Imelikud väljamõeldised soome-ugri rahvusteadustest.

Soome-ugri rahvusteaduste kohta on tekkinud vene teaduslikus kirjanduses väga vildakaid arusaamisi, mida seal laiale lugejaskonnale sihlikult propageeritakse. Võrreldagu näiteks mõningaid põhimõtteid, mis esitatud ühes viimases Vene Teadusteakadeemia väljaandes: „Советская этнография“¹⁾. Seal mainitakse juba esimeses kirjutises: „Зарубежная финно-угорская этнография имеет внутри себя также два течения“²⁾. Финляндский центр (в Гельсингфорсе) говорит о финно-уграх, с ударением на первой части; венгерский (в Будапеште) об угро-финнах, с ударением также на первой части“³⁾. Õigustatud tõsiasjast, s. o. riigi või maa nime esikohal-tarvitamisest uurimistöid avaldava maa teaduslikkudes töödes, järeldatakse kahte iseseisvat liikumist soome ja ungari etnograafias! Ühine olevat aga (sama kirjutise järgi) nii soome kui ungari etnograafias: metsik imperialistlik püüe vallutada Karjalat, Ingerit ja luua Suur-Soome riik kuni Uurali mägedeni, milline idee olevat hulga õpetatud etnograafide poolt vahetpidamatult „üles soendatud“!

Kõige suurem õnnetus olevat see, et neile „metsikutele püüetele“ kaasa tundvat kodanlik-rahvuslikud soome-ugri tööllistest õpetlased Nõukogude-Venes.

1) Орган Академии наук СССР и сектора науки НКП РСФСР nr. 1—2.

2) Sõrendus minu.

3) Н. М. Маторин: Современный этап и задачи советской этнографии.

Nende hulgas tsiteeritakse ühe udmurti luuletaja¹⁾ sõnu, mis avaldatud etnograafide kongressil: „Я не хочу подробно анализировать, что такое шовинизм, я скажу, что шовинизм на местах нельзя сравнивать, например, украинский и вотяцкий — две вещи совершенно различные... Поскольку шовинизм крупных народностей, достигших развития капитализма, реакционен, постольку шовинистическое начало мелких народностей — явление пока прогрессивное“ (kongressi stenogramide järele²⁾). Seda tulevat silmas pidades, sest nationalistid ja natsionaal-demokraadid olevat ühevõrra kardetavaid tegelasi kommunistlikule riigikorrale. Säärase suuna iseloomustavaks jooneks etnograafia teaduslikus uurimises olevat lähenemine rahvale mitte-klassiteadlikust seisukohast ja kodumaa idealiseerimine. Näitena mainitakse Komi autonoomia rahvusliku intelligentsi esindaja³⁾ arvamisi komi rahva „iseolemisest, kultuurist ja vana rahvusliku algupära kadumaminekust“⁴⁾. Etnograafidele ja folkloristidele olevat tehtud ülesandeks: „собрать растерявшиеся звенья единой цепи исторического развития бурято-монгольской народности“⁵⁾.

Imelikke arvamisi esitatakse veel ühes teises sama koguteose kirjutises⁶⁾, kus tungitakse kallale H. Haljaspõllu poolt „Eesti Kirjanduses“ avaldatud väidetele: „Teenime meie sellest küljest (s. o. omarahvusluse alalhoidmise idee eest kogu maailmas) oma rahvuslikku mõtet ja soome-ugri liikumist, siis täidame vist kuhjaga oma ülesanded soome-ugri rahvaste ajaloos“⁷⁾. Välis-Eesti päeva viies töökava punkt sisaldavat niisugust veidrust kui: „katsutagu igal pool Välis-Eestis asutada eesti koole või vähemalt pühapäevakoole“. Selliste ideede levitajaks olevat ka ajakiri „Eesti Hõim“, mis ilmuvat ajakirja (!) „Fenno-Ugria“ väljaandel⁸⁾!

Hiilgava pildi pakub sama kirjutis Soome olude tundmisest. Nii loetakse Soome teaduslikele seltside hulka peale Soome Kirjanduse Seltsi (asutatud 1831. a.), Soome Arheoloogilise Seltsi (asut. 1870. a.), Soome-Ugri Seltsi (asut. 1883. a.) ja Soome Teadusteakadeemia (asut. 1908. a.) ka Akadeemiline Karjala Selts! Mis on Ak. Karjala Seltsil kui poliitilisel rühmitisel, mis asutati peale Vene-Karjala sõda, ühist eespool-loendatud teaduslikele seltsidega?

Edasi mainitakse ilooniliselt teaduslikke uurimistöid kaugemate soome-ugri rahvaste keele, folkloori ja etnograafia alal⁹⁾ ja uurijate U. T. Sirelius'e, T. Itkonen'i, H. Paasonen'i, E. N. Setälä, Yrjö Wichmann'i jne. arvamist soome-ugri rahvaste antropoloogilisest, kultuurilisest ja keelelisest ühtekuuluvusest ning nende kunagise muistse algkodu, algkultuuri ja algkeele oletust.

Uurimistöö eesmärgiks ja ülesandeks olevat teaduslikult ette valmistada soome-ugri rahvaste ühendamist ja haarata osa Nõukogude-Vene maa-alast ühes hiilgusuurte loodusrikkuste, põlismetsade ja mäekaevandustega!

1) Кузеба Герд.

2) Seals. lk. 31.

3) А. И. Балдунников.

4) Ajakiri „Бурятоведение“ I—III (V—VII), 1928. a., lk. 4.

5) Н. М. Маторин: „Современный этап и задачи советской этнографии“. Советская этнография, lk. 32.

6) М. Ю. Пальвадре: „Буржуазная финская этнография и финляндский фашизм“. Советская этнография, lk. 40.

7) Eesti Kirjandus 1929. a., nr. 5, lk. 220. H. Haljaspõld: „Pöörde-aasta Välis-Eesti liikumises (1928).“

8) „Eesti Hõim“ ei ilmu ajakirja „Fenno-Ugria“, vaid kahe Eesti hõimu-organisatsiooni „Autus Fenno-Ugria“ ja „Akadeemilise Hõimuklubi“ väljaandel.

9) U. T. Sirelius: Suomen kansanomaista kulttuuria, Helsinki I — 1919, II — 1921; koguteos: Suomen Suku, I — 1926, II — 1928.

Kaugemate soome-ugri rahvaste uurimise meetod olevat liiga deskriptiivne ja realiskaudne: „При анализе тех или других явлений пользуются исключительно сравнительным методом. Совершенно не учитываются сходные явления у соседних народов; изучение, вернее — описание явлений и вещей замыкается границами финно-угорских народов“¹⁾). See väide ei pea mingil viisil paika, sest just autorid, keda kirjutises mainitakse: Donner, Paasonen, Wichmann, ei ole leppinud ainuüksi deskriptiivse uurimismeetodiga või teiste naabruses elavate võõrrahvaste ainetiku uurimisest kõrvale heitmisega, vaid ümberpöörduvalt — neid asjaolusid on hoolega jälgitud ja arvestatud.

Samal ajal leidub soome-ugri rahvusteaduste arvustaja enese kirjutises, mis avaldatud Teadusteakadeemia firma all, lubamatult juba korduvalt tarvitatud tsitaate tsitaatidest²⁾). Seal on mitmesuguseid muidki väiperusi, arvestamata igal leheküljel teaduslikus kirjanduses lubamatuid propagandapolitilisi taotlusi,

E. D.³⁾P.

1) Советская этнография, lk. 41.

2) Näiteks prof. V. Voionmaa sõnu tuuakse O. Vilm'i raamatu järgi: „Fasismi Suomessa“ ja K. Donner'i sõnu: Борис Спекке — „Фашизм в Финляндии“ järgi jne. — raamatud, mille sisu täpsust ka „teadusliku firma all“ ei või usaldada.

Kutseteadliku õpetajaskonna erapooletu ja
progressiivne häälekandja

„Õpetajate Leht“

on kujunenud oluliseks teguriks meie
hariduse- ja koolielus.

„**Õpetajate Leht**“ on määratud igale õpetajale ja koolitegelasele ning kooli ja hariduse sõbrale.

„**Õpetajate Lehe**“ ümber on juba koondunud valdav enamik meie koolitegelasist ja haridusesõbrust. Teda loevad kõik kutseteadlikud õpetajad, haridusesõbrad, seltskonnategelased, lastevanemad j. t.

„**Õpetajate Lehe**“ tugevus seisab tema rippumatuses ja erapooletus suhtumises kõigisse maailmavaatelistesse ja parteipoliitilistesse küsimustesse ja ärilistesse vahekordadesse. Sellel pinnal tahab „Õpetajate Leht“ seista ka edaspidi.

„**Õpetajate Leht**“ ei teeni ühegi kitsa ringkonna erihuve ega ole rippuv mingisuguseist toetusist. Ta on kutseteadliku ja organiseeritud õpetajaskonna vaba ja erapooletu ning õiglase tahte väljendaja ja kaitsja. Kahtlaste ja tagamõtetliste sihtide taotlejad tõrjub „Õpetajate Leht“ endast kindla käega eemale.

„**Õpetajate Leht**“ valgustab erapooletult kõiki hariduselu ja koolipoliitika küsimusi, eriti arendades võitlust vooludega, mis suunatud rahvahariduse, kooli ja õpetajaskonna vastu.

„**Õpetajate Leht**“ selgitab kõiki õpetajaskonna ja koolielu päevaküsimusi, toob objektiivset informatsiooni kõigist üldisist ja kohalikest koolielu sündmustist ja õpetajaskonna elust, annab „Küsimuste ja vastuste“ nurgas juhatusi ja praktilisi näpunäiteid igasuguste kutsealaste seikade lahendamiseks. Osakonnas „Koolitöö praktikast“ leiavad lahendamist igasugused pedagoogilised ja metoodilised küsimused.

„**Õpetajate Leht**“ informeerib ka seltskonda koolist ja loob ning süvendab sidemeid kodu ja kooli vahel.

„**Õpetajate Leht**“ on otsekoheise ja ausa võitluse organ.

„**Õpetajate Leht**“ ilmub nädalalehena igal reedel.
Väljaandja: K. k-ü. „Tõökool“.

Tellimiste vastuvõtmine 1933. a. on avatud.

„**Õpetajate Lehe**“ tellimise hind on :

3 kuud — 1 kr.		12 kuud — 4 kr.
6 „ — 2 „		Üksiknumber 10 senti

Kuulutuste hinnad :

Teksti ees veeru millimeeter 10 senti

Tekstis tekstikirjaga veeru mm 10 „

Igal pool mujal veeru mm 5 „

Tellida saab „Õpetajate Lehte“ igast postiasutisest.

„Õpetajate Lehe“ posti jooksev arve nr. 184.

„Õpetajate Lehe“ toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Tatari 3-4, tel. 458-52.

Ainuke ühistegeline ja majanduslik rahvaleht

„ÜHISTEGELISED UUDISED“

jätkab ilmumist 1933. aastal üheteistkümnennda aastakäiguna.

Praegune enneolematu raske aeg paneb iga kodaniku mõtlema ja kaalutlema oma elujärje üle ning otsima abinõusid majapidamise korrashoidmiseks. Seejuures ei pääse kuidagi mööda ühistegevusest kui parimast omaabi korraldusest ja peab selle liikumise arenemist püsivalt jälgima. Siin on igale põllumehele parimaks abimeheks ja nõuandjaks kõige loetavam ühistegeline ja majanduslik nädalaleht

„ÜHISTEGELISED UUDISED“.

Selles pannakse erilist rõhku majanduslikule informatsioonile, turu- ja hinnateadetele, põllumajanduse päevaküsimustele, asjalikkudele seisukohavõtmistele majanduslikkude küsimuste üle jne.

Perenaistele on lehes mitmekülgne ja huvitav „Kodu osa“, milles käsitletakse kodumajapidamist, tervishoidu, aiandust jne. jne. Aasta lõpul on võimalus seda eri raamatuna kokku kõita.

Lehe tellimishind on ainult 1 kroon aastas.

**Kõik põllumehed olgu ühistegelased ja lugegu
„Ühistegelisi Uudiseid“.**

Toimetus ja talitus:

Narva mnt. 27, Tallinnas. Telef. Eteka 16 ja 425-46.

Missugust põllumajanduslikku ajakirja 1933. aastal tellida?

Teadlik põllumees tellib endale 1933. aastal ainult
rahvaliku põllumajanduse-ajakirja

„Põllumajandus”

Väljaandja: Põllutöökooda.

Ilmub kord nädalas.

„PÕLLUMAJANDUSE“ juurde on koondunud meil
senini-ilmunud põllumajanduslikest ajakirjadest „Karja-
majandus“, „Piimandus“, „Meie Hobune“. Ajakirja
„PÕLLUMAJANDUSETURU“ saavad ühes „Põlluma-
jandusega“ kõik „Põllumajanduse“ tellijad.

„PÕLLUMAJANDUS“ käsitleb kõiki põllumajandus-
likke küsimusi. Tema kirjutised on alati huvitavad
ja ajakohased, mille eest hoolitsevad meie paremad
eriteadlased kõikidelt põllumajanduse aladelt.

„PÕLLUMAJANDUSE“ tellimishind on ainult 2 kr.
aastas, 1.20 kr. poolaastas ja 75 senti veerandaastas.
Hinnalise kaasandena „Niit ja Karjamaa“ 50 sendi eest.

„PÕLLUMAJANDUST“ on kõige kasulikum tellida
lähema postiasutise kaudu.

„Põllumajanduse“ aadress:

Tallinna, Pikk tän. nr. 40.

Kõnetr. 464-24, postkast 429, posti jooksev arve 275.

Teie tabate kindlasti märki,

kui ei lase end mõjustada kõrvalistest asjaoludest, vaid väljudes otstarbekohasuse ja enda huvide seisukohast otsustate endale **tellida**

KAJAJA

1. jaanuarist 1933. aastal.

Uudisteosa „KAJAS“ on asjalik ja usaldusväärne. Niihästi kodumaa kui ka välismaa sündmused satuvad kõige kiiremini „Kaja“ veergudele. Maaelu peegeldub „Kajas“ kõige selgemini.

Majandusosa peale paneb „Kaja“ eriti rõhku. Põllumehele nii hädavajalised teated hindadest ja ülevaadet turgude seisukorrast on „Kajas“ alati täpsad.

Pilte sündmustest on „Kajas“ alati rohkesti. „Kaja“ romaanid on oma huvitavuse ja põnevuse poolest kuulsad. Väikese lisatasu eest saadetakse lugejaile nädalaleht „Tallinna Post“.

„Kaja“ on odavaim päevaleht. Ta maksab kuus 1 kr. 25 senti, 3 kuu peale 3 kr., aastas 11 krooni.

Hinnata annab „Kaja“ tellijaile värvitrukis seinakalendri ja käepärase koguka tähtraamatu. Poole aasta ja pikema aja tellijaile saadetakse tasuta kaks korda kuus ajakiri „Põllumees“.

Praegu on kõige soodsam aeg

„Kaja“ tellimist uuendada uueks aastaks, et lehe saatmises ei tuleks vahet. Tellige kohe „Kaja“ lähema postkontori kaudu.

„Teataja“ tellimishind tunduvalt alandatud.

Teataja

== ON NÜÜD VEELGI ODAVAM. ==

Ta on ustavalt käinud põllumehega käsikäes, headel ja halbadel aegadel. Et ta jääks nüüdki kättesaadavaks igale põllupidajale, on „Teataja“ tellimishinda tunduvalt alandatud.

„Teataja“ maksab arvates 1. jaanuarist 1933. a.

ainult 50 senti kuus.

3 kuu peale — kr. 1.50

6 kuu peale — kr. 2.85

aasta peale — kr. 5.50

„Teataja“ on kõige odavam maarahva ajaleht.

Kolm korda nädalas ilmudes annab „Teataja“ usaldusväärse ja täpsa ülevaate põllumeest huvitavatest sündmustest, hindade liikumisest ja sise- ning välismaa uudistest. „Teataja“ on maal kõige levinum 3 korda nädalas ilmuv ajaleht, sest oma pika ilmumisaja jooksul on ta suutnud omandada

põllumehe täieliku usalduse.

„Teataja“ sisu on huvitav ja mitmekülgne. Asjatundlikkudest artiklitest leiavad põllupidajad head nõuannet kõikide nende tähelepanu köitvate küsimuste kohta. Rohked pildid täiendavad sündmuste kirjeldisi. Luge-mismaterjali annab „Teataja“ oma lugejatele rohkem kui ükski teine maaleht. Põnevaid romaane sisaldab iga numbriga kaasas käiv jutulisa, mida iga lugeja võib koguda ja raamatuks kõita, soetades seega endale aja jooksul väärtusliku raamatukogu.

**„TEATAJA“ JA PÕLLUMEE S ON
LAHUTAMATUD!**

Vääramata sammub „Teataja“ põllupi-dajate huvide kaitsel.

„Teataja“ tellimisi võetakse vastu igas postkontoris.

„Virumaa Teataja“

Rakveres, Lai uul. 9-b,
telefon 2-21.

„Virumaa Teataja“ on kõige loetavam ajaleht Virumaal. Arvurikas kaastööliste võrk kindlustab „Virumaa Teataja“ sõnumite värskuse ja uudiste mitmekesiduse.

„Virumaa Teataja“ kuulutistel on hea edu, sest „Virumaa Teatajat“ loeb iga kuues inimene Virumaal ning tema kuulutised levivad ostujõulisemais ringkonnis.

Ärimehed: Kui Teie tahate leida oma kaubale ostjaskonda Virumaal, siis kuulutage „Virumaa Teatajas“. See on kindlasti tulutoovam kui kalliskult reklaam igapäev ilmuvais ajalehtedes, mida maal loeb ainult mõni üksik.

Kulutised „Virumaa Teatajas“ maksavad: üks millimeeter ühel veerul kuulutiste küljel 3 snt., teksti ees 6 senti ja tekstis 10 senti. Kulutisi võetakse vastu „Virumaa Teataja“ talituses Rakveres, Lai uul. 9-b, tel. 2-21, igal äripäeval kella 8–5 ja kuulutiste-kontorites Tallinnas ja Tartus.

Jõhvi ja Alutaguse häälekandja

„Alutaguse Teataja“

5. aastakäiku alates

tahab olla ikka ja alati Alutaguse rahva huvide kaitsel.

„Alutaguse Teataja“ on Eesti
Ruhri hääl, sellepärast ärimehed
kuulutavad temas.

Tellimishind 3 kuud 130 senti,
6 kuud 250 senti,
12 kuud 5 kr.

Tellimisi võtavad vastu kõik
postkontorid ja postiagentuurid.

Toimetus ja talitus JÕHVIS,

Rakvere tän. 7-a, telefon 48.

Tegev ja vastutav toimetaja V. Mustel.

„Uus Talu”

1933. aastal

ilmub üheksandat aastat endisel kujul ja endise hinnaga, olles kõige odavam ja kõige levinum põllumajanduse ajakiri.

Oma laialdase kaastööliste perega, kuhu kuuluvad kõik meie paremad põllumajandusteadlased ja suurte kogemustega tegelikud põllumehed, püüab „Uus Talu” kõik teha, et praeguse terava põllumajanduskriisi pehmendamisele kaasa aidata.

„UUS TALU” annab endiselt kaasa niidu- ja karjamaakultuuri käsitleva pildirikka aastaraamatu

„Niit ja Karjamaa”

Kodumajanduse ajakiri

„Maanaise Kodu”

1933. aastal

ilmub teist aastat endise hinnaga ja endiselt kuus numbrit aastas.

„MAANAISE KODU” püüab eriti rõhku panna taluperenaisele tarvilikkude praktiliste oskuste ja teadmiste levitamisele, nagu käsitöö, õmblemine, kudumine, majapidamise korraldamine aia- ja köögivilja kasvatamine, sulgloomade pidamine, tervishoid, laste kasvatus, toitude valmistamine j. n. e.

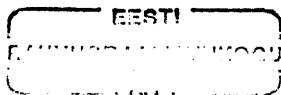
Uudisena annab „Maanaise Kodu” eeloleval aastal tellijatele kaasa suure käsitöö-mustrilehe.

Ajakirjade tellimise hinnad jäävad endiseks.

„Uus Talu” maksab 1 kr. 20 senti aastakäik. „Maanaise Kodu” eraldi tellides 1 kr., „Uus Talu” lugejatele 80 senti aastakäik. „Niit ja Karjamaa” eraldi tellides 1 kroon, „Uus Talu” lugejatele 50 senti aastakäik. Kõik kolm ajakirja koos tellides 2 kr. 50 s. aastakäik.

„Uus Talu” ja „Maanaise Kodu” tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

„Uus Talu” ja „Maanaise” toimetuse ja talituse
aadress: TALLINNA, LAI TÄN. 41.

Kodu ilma kodumajanduse
ja kodukultuuri ajakirjata

„Taluperenaine“

on kui tuba, mis on aknata.

„Taluperenaine“ on iga perenaise parem käsí, sellepärast ongi ta kõige loetavam naiste ajakiri Eestis.

„Taluperenaise“ kaasandeid: lõike- ja mustri-leht, riideproove, värvitrukis mustreid, «Laste Maailm».

„Taluperenaine“ ilmub iga kuu 1. päevaks ja maksab 1933. aastal: 12 kuud 3 krooni 60 senti, 6 kuud 2 krooni, 3 kuud 1 kroon ja üksiknumber 40 senti.

„Taluperenaist“ tellida on kõige lihtsam, kindlam ja kiirem Teile lähemast postiasutisest.

Tähelepanu!!! «Taluperenaine» 1933. a. aastatellijate vahel jagatakse 22. aprillil 1933. a. **500 väärtuslikku kinki.** Nende hulgas on Singeri jalaga õmblusmasin, üle 100 hõbeasja, serviise, siid- ja villaseid kleidiriideid, kõõgiriistu; käsitööõlõngu, väärtuslikku kirjandust jne. jne. (Vaata lähemalt «Taluperenaise» detsembrinumbrist, mis juba ilmunud, lehekülj 341.)

Nõudke hinnata proovinumbreid.

„Taluperenaise“ toimetus ja talitus
Tartus, Rüütli t. 15. Sissekäik Peeter Põllu 5.

Eesti kõige vanem ja suurem päevaleht

POSTIMEES

77. aastakäik.

„POSTIMEES“ on tuumakas, värsked ja päevauudistepikas.

„POSTIMEES“ ilmub hulga piltitega nii kodu- kui ka väljamaa sündmustest.

Tellige „Postimees“ ja Teie veendute, et „Postimees“ rahuldab Teid täielikult.

Kas olete lugenud meie majapidamise
nädalalehte

«MAAMEES»?

„MAAMEES“ on huvitava sisuga pildirikas nädalaleht.

„MAAMEES“ käsitleb igakülgsest meie maaelu kultuuri-
avaldusi ja kodumajapidamise korraldamise
küsimusi.

NÄDALA POSTIMEES

ilmub igal esmaspäeval koos „SÄDEMETEGA“
ja on parim ja sisurikkam kõigist nädalalehtedest.

LASTELEHT

pildirikas ja lõbusate lugemistega laste kuukiri.

TARTU, ÜLIKOOLI TÄN. 21-23, telefonid: talitus 80,
ärijuhatus 65, toimetus 1-86, 2-86, 9-86.

TALLINNA KONTOR: Tallinna, Raekoja plats 9,
telef. 436-11.
